

СЕРЙОЗНІ ПРОЄКТИ
НЕ БОЯТЬСЯ КРИЗИ

2

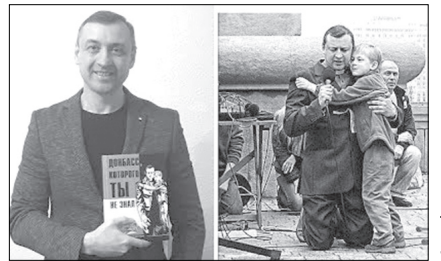
ПОДОРОЖ У ДИВО

3

«ЗЕЛЕНИЙ СЛІД»
2 СІЧНЯ 1970-го

9

ДОНБАС,
ЯКОГО ТИ НЕ ЗНАВ

10

№1 (36)

5 січня 2021 р.

З Новим роком! З новою добою!
Хай дива нас лишаять дітьми.
Щоб із тьмою у вічнім двобої
залишалися з вірою ми.

Щоби нам небеса голубіли,
щоб війна залишила наш край.
Щоби сніг все укритв ніжно й біло.
Боже, про Україну подбай!

НЕХАЙ КРАЩЕ Я ДОПОМОЖУ, НІЖ ПОТРЕБУВАТИМУ ДОПОМОГИ

Розмова з Людмилою Штуль, керівником Малинської районної благодійної організації «Захист дітей Чорнобиля»

Майже через рік, у грудні на Катерини організація святкуватиме перше десятиріччя діяльності. МРБО своєю діяльністю, допомогою і турботою про земляків надбала собі репутацію довіри і поваги. Непросто у наш час утриматися на рівні успіху, стабільності. А при цьому ще й розвиватися. Укоотре Малинська районна благодійна організація «Захист дітей Чорнобиля» своїми успіхами навіть у кризові періоди потлумачила актуальність вислову «не завдяки, а упереч».

У наступному грудні можна ще раз зустрітися і поговорити про турботи організації-майбутньої ювілярки. Проте активність і насиченість життя подіями спонукала зустрітися для розмови вже нині, у святковій атмосфері, коли дякуеш року минулому і віриш у добро, що несе рік новий.

— *З яким настроєм переходить «Захист дітей Чорнобиля» у рік, що увінчає перше десятиріччя організації?*

— Відколи існує організація, традиційний передноворічний і святковий період насичений подіями і приємною метушнею. Водночас це найнапруженіший і найприємніший час. Ми робимо дідухи, готуємося до ярмарків, благодійної лотереї, шукаємо джерела забезпечення подарунками дітей, котрі є на обліку в організації. Цю робочо-святкову круговерть, як і в Україні загалом, можна характеризувати словами «свято наближається».

— *У вас щороку проходять традиційні підсумкові збори організації.*

— Так, ми завжди на свято скликали всю організацію, запрошували батьків разом із дітьми. Перші збори вдавалося проводити в РБК, а можливості аматорів дозволяли подію прикрасити унікальними виставами. У творчому колективі, який дарував нам дійство, були і члени організації, тому казки-вистави проходили практично благодійно для нас. Було, приїздив на збори з виставою з Боярки творчий колектив «Оберіг». Два роки поспіль ми проводили збори у великій залі РДА. Це вже не дозволяло запрошувати грандіозні вистави, проте нас виручали з ЦДТ — виступали для нас із міні-виставою. Сподіваємося, що після ремонту і відновлення роботи РБК ми матимемо можливість проводити збори, як і раніше, в його залі. І святкуватимемо десятиріччя організації теж там.

— *А які події ще супроводять новорічні заходи організації?*

— Наші люди знають, що обов'язково є ярмарка виробів хендмейду і благодійна безпрограшна лотерея. Із року в рік все активніше розкуповувалися квитки лотереї. Був розіграш

привіз, відтак і супер-привіз. Чимала сума, виручена на ярмарці, лягала в касу організації, щоб потім бути використаною для добрих справ МРБО «Захист дітей Чорнобиля».

— *Скільки людей традиційно задіяно у підготовці до свят?*

— Насамперед — комітет. Це 16 чоловік, тобто батьки-члени організації. Маючи свою основну роботу, вони знаходять час на волонтерських засадах допомагати у підготовці заходів. Звичайно, спостерігалася і плинність членів комітету. Бо не всі витримують безоплатну роботу на громадських засадах. Звичайно, діти членів комітету мають у чомусь перевагу. Проте вона незначна на загальному фоні допомоги дітям, якими опікується організація. Вступаючи в організацію, треба бути готовим до того, що плати за роботу у нас немає.

— *Як вплинули війна, криза, ковід на діяльність організації?*

— У контексті останніх подій сприйняття і здійснення волонтерства стало більш свідомим. Всім відомо, що в Україні багато людей й організацій здійснюють волонтерську діяльність, допомогу. На тлі цього стає очевидним, які організації є мертвими, а які справді активно сприяють, допомагають у задоволенні нагальних потреб суспільства. І роблять це безкорисливо за рахунок свого вільного часу і сил. Так само активно розвивається і волонтерство, де участь у певних

робленні в Європі. А потім спостерігався спад.

— *То що найсуттєвіше змінилося у взаєминах між благодійниками і тими, хто потребує благодійної допомоги?*

— Раніше ми йшли до бізнесменів, підприємців і просили допомоги. Хтось допомагав грошми, хтось продуктами, хтось канцтоварами. А потім перестали. Може, й ми розучилися просити. Особисто для мене це теж завжди було проблематично: йти до когось із простягнутою рукою. Зараз бізнесмени вищого, так би мовити, ешелону, для кого благодійність має репутаційне значення, здійснюють її на засадах систематичності. А для активних громадян принципи благодійності полягають сьогодні у вмінні організувати громаду на певну діяльність, допомогу. Візьмімо знову для прикладу торішню «Зимову казку». Як були зібрані кошти і матеріали? Їх добровільно надавали і надсилали малинці, налаштовані підтримати проєкт, взяти посильну участь в його здійсненні.

— *Які тенденції використувує «Захист дітей Чорнобиля»?*

— Ми вбачаємо багато можливостей у отриманні і реалізації грантів. І хоча ця кропітка робота вимагає відповідальності і великої звітності, проте дає реальну можливість допомогти громаді. Таким яскравим прикладом стало так зване шкільне підприємництво, про яке чимало писали наші ЗМІ. Йдеться про шкільне виробництво у Ворсівській школі. Цей проєкт успішно курирує Жанна Терещенко, член комітету нашої організації. І це, сподіваюся, стане прикладом для інших шкіл.

— *Чи справедливо казати, що громадські активісти і волонтери перебирають на себе функції і обов'язки влади? Чи не мала б влада забезпечити власними зусиллями увесь об'єм зробленого добровольцями, благодійниками від громади? Чи не поглинууть волонтери життя влади?*

— Ні, ми не перебираємо на себе обов'язки держави чи влади. Щось вони роблять краще, щось гірше. Чим є по суті наша організація? Це батьки і діти, які об'єдналися навколо бажання допомогти один одному. Я не знаю чи є такі державні програми, можливо, і є, коли в організації перебувають родиною. Коли проєкти організації дозволяють брати участь у них всій родині. Йдеться про колективні заходи, поїздки, майстер-класи тощо. Відгук знайшли спільні велопогулянки — нас якось зібралось чоловік із 60 — ми вперше здійснили такий виїзд на місце археологічних розкопок, які проводилися нашими вченими. Ми удруге їздили на довший маршрут. І

хоча така поїздка вимагає колосальної підготовки, проте результат вартий зусиль. Отже, повторюю, ми робимо те, що нам хочеться додатково до запропонованих державою програм і заходів.

— *А перешкод з боку держави немає?*

— Ні, держава нас не обмежує. Нас більше турбує ставлення батьків. Вони мають право контролювати і запитати про кожну витрачену гривню. І таку інформацію ми готові надати завжди.

— *Тобто у більшості задумів вас ніхто і ніщо не стримує?*

— Є певні труднощі в доставці гуманітарної допомоги. Очевидно, той, хто контролює прозорість і законність здійснення гуманітарної допомоги Україні із країн Заходу, мають право аж так прискіпливо ставитися до перевезення вантажів через кордон, адресне призначення тощо. Бо у наш час хтось таки зловживає нецільовим використанням гуманітарки. Проте це упереджене ставлення мало б стосуватися не тих об'ємів, які приходять для нашої організації. Адже це мізер. А вимоги до нас такі ж, як і до тих, хто доставляє вантажі величезними об'ємами. Ось ці труднощі поки ще не усунені. Непростим є шлях гуманітарної допомоги від жертводавця до нашої організації. І скільки триватиме цей дисбаланс, не відомо.

— *То не гуманітарка, звичайно, є основним джерелом допомоги ззовні?*

— Так, ми здатні здійснювати свої заходи і допомогу за рахунок внесків наших членів. Не дивлячись на карантинний рік, збір внесків не припинявся. Вражає відповідальність наших родин. Як не важко було людям, проте всі виконали свої членські зобов'язання.

— *Відомо, що «Захист дітей Чорнобиля» організовує екскурсії, поїздки...*

— І це теж важлива складова нашої діяльності, яка стала доволі популярною вже не тільки серед містян і членів організації. Наші поїздки відкриті і для бажаючих з сусідніх міст, районів і областей. Декілька років поспіль ми повторюємо туристичні і відпочинкові поїздки за перевіреними маршрутами, відкриваємо нові.

— *Відомо, що у юних і дорослих містян популярні гуртки і майстер-класи МРБО.*

— Гурки особливо приваблюють дітей і батьків. Дітей — бо вони можуть навчитися багатьом цікавим і корисним речам, ремеслам, а батьків — бо це дозволяло для їхніх дітей організується цілком безкоштовно. Батькам не доводиться витрачатися на матеріали, інструменти тощо. Все надає організація.

(Закінчення. Почток на стор. 2)

— *І результати діяльності гуртків і майстер-класів дуже привабливі, судячи з фотозвітів, які постійно публікуються організацією в соцмережах. Є й можливість заробити на продажу сувенірів? Чи на організації майстер-класів для дорослих містян?*

— Це є мізерним внеском у касу організації. Бо гуртки, наприклад, не мають на меті заробити, повторюю. А майстер-класи для дорослих хоча й платні, теж не можуть дати аж такого прибутку. Зате ці заходи мають іншу, кориснішу мету, коли у творчості гуртуються родини, коли виготовлення виробу відбувається у неповторній атмосфері. Отже такі години є незабутніми і неповторними. А виготовлення сувеніра є вже більш супутнім, а не головним.

— *Колись, знаю, благодійники з Європи, допомогли у забезпеченні роботи перших гуртків організації. Як тепер іноземці оцінюють зусилля і результати роботи малинської благодійної організації?*

— Наші іноземні друзі-благодійники здивовані і захоплені нашою діяльністю. У них, як правило, благодійність має вузьку спеціалізацію: організувати оздоровлення конкретної групи дітей, спрямувати кошти на забезпечення конкретної допомоги, направити гуманітарний вантаж. А наша організація дуже різнопланова у своїй діяльності: від ярмарків до екскурсій, від гуртків до надання благодійної допомоги, від майстер-класів до участі у грантах.

— *Чи можна стверджувати, що організація вже має репутацію, яка допомагає розвиватися і успішно рухатися?*

— Певним чином. Нас дійсно знають. Тому запрошують на різноманітні миські і районні заходи, ярмарки, фестивалі. Але ми й самі шукаємо нові можливості, гранти. Скажімо, виграний щойно грант дозволяє якнайповніше залучити ткацьке обладнання у розвиток туристичної привабливості міста і району, покращення туристичного іміджу. Адже ткацтво може стати елементом демонстрації традиційних ремесел, засобом виготовлення сувенірної ткацької продукції, організації інтерактивних експозицій тощо. Шкільне підприємство у Ворсівській школі вже продемонструвало масштаби таких можливостей. Якщо скрізь такою популярністю користуються автентичні рядна, рябчуни та інші ткані вироби, то чому б їх не виготовляти у громаді на базі окремої туристичної локації?

— *Ковід не стане на заваді у реалізації нових проєктів?*

— Уже із досвіду знаємо, що серйозні проєкти започатковуються і реалізуються в кризові періоди. Були кризові моменти і в попередні роки, які змусили і навчили розраховувати винятково на власні сили і кошти. Кризовий рік отже не став винятком. Ми не збавили темпів, не скасували планів. Тим паче, що члени організації розуміють, що вони і є благодійниками — як для себе, так і для громади. У нас побутує вислів: «Нехай краще мої внески допоможуть комусь, ніж я б раптом сам потребував би благодійної допомоги».

— *Тож які ще принципи діяльності можна окреслити?*

— Гуртування активних і небайдужих у спільних корисних справах, родинність і відродження традицій.

— *Скільки людей охоплено організацією?*

— В організації — 370 сімей, а на обліку — 650 дітей, зокрема — 27 дітей з особливими потребами.

— *Чи можна назвати організацію самодостатньою?*

— Було б зухвало так вважати. Якби було так, то ми б не потребували партнерів, помічників, участі у грантах. Не варто прагнути самодостатності. Варто прагнути бути потрібними.

З Людмилою Штуль розмовляла Ірина ЛУЗАНЧУК.

Ось людина почала усміхатися, з довірою розкриває свій настрій, позує на тлі новорічно-різдвяних декорацій. Ти твориш світлинку, яка лишилась в альбомі і пам'яті. І все добре й світле, що наповнило конкретну фотографію, стане ще однією ілюстрацією скарбнички неповторності...

А ти щоразу знаходиш слова і ракурси, щоб зафіксована об'єктивом мить стала святом і для людини навпроти, і для тебе самої.

Інга Зінов'єва.

Казкарка з фотоапаратом замість пера

Інга Зінов'єва вірить у диво і творить його сама

МОНОЛОГ У СВЯТКОВИХ ДЕКОРАЦІЯХ

Свято завжди присутнє у моєму житті. І фотографія теж.

Кожного разу очікування Нового року містило в собі передчуття веселощів, гамірних паті, неповторних суконь. А коли з'явилися діти, новорічно-різдвяні свята вже очікувалися у бажанні створити атмосферу не для себе, а для інших, рідних людей зокрема.

Проте нікуди ніколи не зникало відчуття казки. Диво! Ось що наповнює радіус свята нині. Вогники, прикраси...

А ще щось із Андерсена, братів Грімм, либонь. Діти вірять у диво, у казку. Завдяки їм віриш і ти.

А фотографія — хіба не диво?..

Диво — це те, що ми не здатні пояснити, але чого потребуємо час від часу. Хоча кожен пояснює диво по-своєму, проте ми всі усвідомлюємо

А буває, що бажання і думки раптом матеріалізуються. От так чогось прагнеш — не їси, не спиш... А те омріяне і бажане дивовижно наближається і відбувається з тобою. Бо ти ніби притягуєш його щирим бажанням і мрією.

І це не завжди має бути щось матеріальне. Просто диво зводить тебе, скажімо, з людиною, якої саме тепер потребуєш. Ось у тебе вже і руки опускалися з відчаю. А вона прийшла, змінила твій світогляд, допомогла...

Так ще буває з книжками.

О, я знаю, як книжки творять дива. Я багато читала. Батько так виховував.

І тепер усвідомлюю, мені пощастило, що до 18 років життя хоча і не було насичене подіями, проте натомість подій і пригод були книжки і фільми. Це дуже впливало на світогляд, смак, мислення.

У родинному архіві усі фотографії авторства дідуса. І це теж свого часу не дивувало.

Коли я була у гостях, дідусь брав штатива, і ми йшли фотографувати. Звичайно, тоді я не цінувала цих хвилин і можливостей. Проте цікавить була сильною: проживати з ним ці творчі пошуки, позувати...

А потім дідусь постарів і просто припинив фотографувати.

Чи уявляла я себе в цьому занятті? Уявляла.

Проте 10 років присвятила не фотографії, а торгівлі.

Хоча мала дешевий фотоапарат і теж фотографувала завжди. Творчі люди можуть працювати і в торгівлі.

Проте фотографія настирливо кликала. Діти підросли (*фото на 1 і 3 стор.*). Треба вже їх направляти і вчити обирати у житті заняття, яке не буде примусом.

Проте як навчити вибирати, коли сама ще не вибрала? Тому цей відповідальний момент вибору постав переді мною з усією рішучістю. І тепер я фотографую.

Зараз триває особливо насичений, радісний, але не менш відповідальний сезон новорічно-різдвяних фотосесій.

Я радісно поринаю в роботу, бо це — моя стихія. У фотографії мені імпонують найбільше два жанри: пейзажі і портрети. Художникові не варто розпорюшувати увагу і зусилля на все одночасно. Він має вибрати щось одне і удосконалюватися у цьому, зростати у майстерності.

Тому саме зараз, під час індивідуальних і родинних фотосесій, можу повно розкривати красу і можливості портрета.

Як відбувається фотосесія? Починається із спілкування. Має виникнути контакт, довіра.

Знаєте, біда наша у тому, що у нас ще не розвинена культура спілкування. Тому люди часто не розуміють, чого ти від них чекаєш. Проте у процесі розмови, ближчого знайомства людина розкривається. І потім на фотографіях бачить себе новою, цікавою, розкритою. Упізнає і не упізнає себе.

І якщо спочатку все виглядає як невміння розслабитися, наче людина позує для фото на паспорт, то зрештою учасник фотосесії ніби розцвітає.

або тримаємо у підсвідомості, що це Бог створив нам його.

Людина не все пізнала. Проте постійно прагне нових знань, наближення до Дива. Хоча б засобом мистецтва. Хіба ж мистецтво — не диво? Ви можете пояснити музику? Живопис?..

А кохання? Теж диво із див! А душа?..

Врешті, до див належать і події та речі, які приходять до нас ніби нізвідки. Навіть коли дуже трудишся і стараєшся, несподівано трапляється чи з'являється щось не нашими зусиллями і досягненнями, а як подарунок ніби.

Читаєш — і все читане уявляється в голові. Переглядаєш читане, мов кадри...

А які були книжки? Можливо, бідніше ілюстровані, проте чорно-білі картинки до сюжету давали можливість бачити образи більш яскраво, як це не парадоксально.

Тому особливо трепетно ставлюся і до чорно-білої фотографії.

Добре знався на ній мій дідусь.

Тоді я ще не розуміла, що беру участь у диві.

Згадую дідусеву лабораторію. Досі вчувається запах реактивів.

Я готуюся до фотосесії, ніби пишу сценарій, де прописую мізансцени, сюжет. Проте не завжди все йде за сценарієм. Буває, котрась людина просто планувала побути в банальній позі, а тут їй пропонують грати! І часом вона здивована, збентежена. Тобто якщо спочатку вона позує, бо так треба, то потім вона за 1-2 години проживає свою нову історію. Казку.

Але я теж всьому навчилася не відразу. Переглядала творчість знаних майстрів, знайомих фотографів. Роздивлялася, надихалася. Адже не можна вартитися у власному соку.

Були і помилки. Чула зауваження. Погоджувалася не завжди, бо маю своє бачення речей. Однак зауваження і критику слухаю, якщо вони містять конструктив. І вмю відстояти свою точку зору.

Що мене наснажує? Природа. Наша унікальна природа Полісся. Варто опинитися на околиці Малина, поринаєш у диво. Тому у мене так багато фотографій краєвидів.

Ліс! Ми живемо у лісі. Люблю проводити багато часу на природі.

Люблю подорожувати. І маю певні пристрасті. Особливо до Житомира. Пояснити це важко. Можливо тому, що мій дідусь із Житомирщини. Вірю у генетичну пам'ять.

Хіба це не диво, коли опиняєшся у одному із під'здів старого дому у Житомирі і гостро відчуваєш зв'язок із ним. Буцім була тут колись чи навіть жила.

Ми себе не знаємо достеменно...

У мене мало своїх портретів. Чи автопортретів. Все більше інших фотографую.

А нині особливий період. Кожен день розписаний до хвилини. Містяни приходять фотографуватися з дітьми, родинами. І юні, і літні хочуть гарну атмосферну світлинку на згадку про свято.

І те, що люди довірили мені оформити для пам'яті ці трепетні моменти життя, дуже зобов'язує і надихає.

В такому ритмі минув грудень, і січень обіцяє бути не менше насиченим.

Свято триває, допоки ми його творимо!

Записала Ірина КРИМСЬКА.

Фото з архіву Інги Зінов'євої.

Що було не так із західною підтримкою реформ в Україні

Топ-10 помилок західних партнерів щодо України у 2014–2019 роках

Роман ВАЩУК,
екс-посол Канади
в Україні

(Закінчення, початок в № 9/2020 р.)

В Україні суддівська спільнота включає елементи тріади злочинної зграї. Може звучить не надто делікатно, але вони мають великі корпоративні інтереси. І наївний європейський підхід із застосуванням загальних правил в Україні в результаті обмежив можливість оновлення суддівського корпусу.

Все-таки безпрецедентний відкритий процес відбору до Верховного Суду був, усі співбесіди були на Youtube, можна було дивитися пряму трансляцію. І Вища кваліфікаційна комісія суддів мусила вислухати поради Громадської ради доброчесності щодо кожного судді. Це журналісти й активісти, які мали право давати свої зауваження до процесу відбору.

У жодній іншій країні світу цього, наскільки я знаю, не було. Однак іноді Вища кваліфікаційна комісія не погоджувалася з висновками громадських активістів і казала: «Те, що ви пропонуєте не є засадничим, ми не могли б відстояти таке рішення в суді, а для ваших застережень немає абсолютно залізобетонної підстави». Тому Громадська рада доброчесності і ці всі дуже активні люди почали війну проти Вищої кваліфікаційної комісії і сказали, що новий Верховний Суд — корумпований, страшний, бо прийняли не всі наші поради, більше ніж половину, але не всі.

І цей Верховний Суд, очолюваний пані Данилевською, висококваліфікованою досвідченою особою, було у громадській свідомості відкинуто, бо там було 75-80%, а не 105% абсолютно нових і позитивних людей. От змінюється президент, і з усіх судів України чомусь треба перезапустити саме Верховний Суд. Як людина, що роками працювала з цим проектом, я сказав: «Чекайте, в Україні є сотні й тисячі інших судів, чому ви знову беретеся за щойно створений Верховний Суд?».

А тут виявляється, що теперішній заступник голови Верховної Ради і генпрокурор України були кандидатами, що не пройшли відбір до Верховного Суду. Очевидно, тому вони вважали, що цей процес сфальшований. І вони об'єдналися зі «105-процентними» людьми з громадянського суспільства для спроби демонтажу цього нового суду. В силу різних обставин це поки що не вдалося.

Була одна зустріч, де Євросоюз, Німеччина, Канада питали: «Чому ви це робите?». І були власне ці люди з Верховної Ради і з президентської Адміністрації, які відповідали: «Ось тут за столом сидять пред-

ставники громадських організацій, які ви самі фінансуєте, і вони абсолютно підтримують цю ідею, то чому ж у вас, всяких послів, виникають питання?»

Я потім пробував пояснити активістам, що їх та їхні амбіції використовують. Через рік вони розчарувалися, і пишуть: «О, нас обдурили, ми не знали». Ну хто мав очі, той міг бачити, що засліпленість максималізмом іноді шкодить.

№4 — МАНІВЦІ НА МАРГІНЕСАХ

Забуті середньостатистичні українці.

Всі «правильні» західні уряди хочуть рятувати маргіналізованих людей. В Україні справді були кричущі проблеми: війна на Сході, внутрішньо переміщені особи, проблеми ЛГБТ, проблеми жіночого руху, проблеми ромського населення, проблеми людей з інвалідністю.

ТОБТО ЛЮДИ ЧУЮТЬ РІЗНІ РЕЧІ, З РІЗНИХ ДЖЕРЕЛ — ВОНИ ЗМІШУЮТЬСЯ У НИХ У ГОЛОВІ, ОСОБЛИВО, ЯКЩО ХТОСЬ ДАВ ЕМОЦІЙНЕ ПОЯСНЕННЯ — ЗА ТОГО Й ГОЛОСУЮТЬ.

І для них всіх ми мали програми, проекти, ми працювали і ставили галочки у своїх звітах, що обслуговували всі «наші» маргіналізовані групи. Однак при цьому якось забули про більшість населення України, яке на даний момент менш багатокультурне, ніж ви собі уявляєте. Судячи з опитувань, це приблизно 92% українців, десь 6% росіян, решта — поляки, євреї, роми та інші.

Тож українці — абсолютна більшість України. Жителі сіл, менших містечок і райцентрів, що довго потерпають від економічного занепаду, почувалися забутими у період з 2014 до 2019 року. Вони були серед тих, хто зголосився йти на війну, але вони відчували, що Київ, а тим більше закордон, ними не переймався.

І рік не лише в дорогах. У травні минулого року ми їздили у подорож на Черкащину, були в Чигирині. І спитали в людей: «Чим тут люди в Чигирині займаються?». Люди сказали, що займаються тим, що виїжджають до Польщі на роботу. Ця криза райцентрів була для мене щораз очевиднішою, тому що я старався вириватися із київської бульбашки, в якій ми тусувалися з різними активістами і тими, хто вмів писати проекти.

Мину тут згадати канадку Руслану Весневську та її групу відважних жінок і чоловіків, які робили «Ходотон» із Києва до Ворохти, і те, що вони розповіли: наскільки люди по селах і малих містечках почува-

лися забутими і наскільки вони реально злі на життя, на Київ, на людей, на політиків, оскільки, скажімо, великі сільськогосподарські підприємства багато експортують, це все прекрасно виглядає, але вони вже людей не потребують. Один великий John Deere (сільськогосподарська машина — ред.), один тракторист, а решта села — не потрібна.

Програм немає, а ті люди, скажімо, колишні механізатори Черкаської області, не підпадали під жодну з наших категорій людей, про яких ми мали дуже піклуватися. І поки МВФ дбав про макрофінанси, поки ми дбали про інші маргіналізовані групи, цих 50% або більше українців, якими ніхто не переймався, якраз стали тим електоратом, що торік втер носа всім цим реформаторам і їхнім західним партнерам.

№5 — ІНФОГРАФІКА БЕЗ ЖИВОЇ ДУШІ

Комунікація без серця, але з жовчю.

У чому проблема з комунікацією. Урядові організації, а також «професійні» частини громадянського суспільства дуже полюбляють інфографіку. Видавалося мільйони інфографік різної складності, але їм бракувало душі, емоції, не було позитивного реформаторського наративу, що ми робимо, чому і що ви з того будете мати.

Але було дуже багато зображень всіх технічних кроків, складних процесів — нормальні люди відключаються, коли таке бачать, і тим не переймаються, але слухають емоційний наратив. А він йшов переважно від противників і реформ, і України, які грали саме на емоціях, а не на технократичних схемах. Це ми бачимо не тільки в Україні.

Україна була такою, можливо, передвісницею інших процесів. Я недавно читав інтерв'ю кореспондентки Time Magazine Шарлотти Альтер про її розмови з нормальними американськими виборцями.

Вона сказала, що люди, які працюють в аналітичних центрах, вважають, що виборці думають так: «Якщо А, тоді В, тоді С, тоді D». Ну, така логічна річ. Люди, які працюють в управлінських галузях, де все є «logic framework» (логічна рамка), мають професійну деформацію думати саме такими категоріями. А ця Шарлотта Альтер каже: «Ordinary voter logic is more like A, therefore purple, therefore banana, therefore 18». («Логіка звичайного виборця радше — А, отже фіолетові, отже банани, отже 18» — ред.).

Тобто люди чують різні речі, з різних джерел — вони змішуються у них в голові, особливо, якщо хтось дав емоційне пояснення — за того й голосують. Ми колективно не зуміли допомогти урядові України такий наратив створити, а тодішній президент дуже заціквився на собі, на вибори вирішив піти з питаннями

виключно ідентичності «Армія, мова, віра», але не зумів пояснити людям решту речей, що були для них важливі.

№6 — ЛАВИНА ІНОЗЕМНИХ ВИМОГ І ВІЗИТІВ

Перевантаження підзвітності.

У дипломатії всі тішаться, коли є візит, але його підготовка вимагає тижнів праці. Якщо взяти до уваги обмежений людський ресурс уряду України, всі кажуть «low capacity — замало потужності, замало людей, замало реформаторів, замало всього».

Якщо ви половину їхнього часу відтягуєте на заповнення ваших звітів і підготовку прийомів ваших делегацій, то коли вони мають ті реформи робити?

З одного боку, ви вважаєте, що постійним контактом сприяє розвитку, але ви також відтягуєте енергію. Якщо мер міста два тижні товчеться по Канаді і набирається досвіду деінде, то в той час він не керує містом, не проводить наради і реформи.

Знову ж таки, тут треба знайти баланс, але я думаю, що стільки ресурсів було вкладено в Україну за тих 5 років, що ми, можливо, передали кути меду щодо різних активностей.

Завжди кажуть про координацію донорів, але зрештою кожна держава, кожна система вимагає, щоб отримувачі допомоги щось виконали. Канадські вимоги відрізняються від американських, японських, італійських, європейських. Так що їм доводиться наймати спеціальні штаби, щоб заповнювати всі ті звіти, щоб і далі отримувати допомогу. Ця дилема є всюди, але в Україні вона стала дуже очевидною за тих 5 років.

№7 — «ОБЕРЕЖНО, АЛЕ НЕ ШВИДКО»

Хто вчасно дає, дає удвічі більше.

Були такі ситуації, коли українська сторона казала: «Нам

ВІКНА МОЖЛИВОСТЕЙ, ЩО НАДАЮТЬСЯ РАДИКАЛЬНИМИ ПОЛІТИЧНИМИ ЗМІНАМИ, НЕ ЗАЛИШАЮТЬСЯ ВІДКРИТИМИ ВІЧНО, ВОНИ ЗАКРИВАЮТЬСЯ.

потрібно рухатися і робити щось уже». Але Захід казав: «Вою-вою-вою, чекайте-чекайте. У нас є процедура, у нас є річний бюджет. Давайте може за два-три роки».

А Київ: «Ні, люди від нас вимагають уже зараз, вони сподіваються». Серед перших зустрічей, на яких я був у Києві у жовтні 2014 року, була зустріч із Дмитром Шимківим, який тоді був заступником голови Адміністрації Президента, відповідальним за реформи. Він казав: «Нам найважливіше зараз — допла-

ти для урядовців, щоб ми могли втримати ключових людей в системі, не тільки міністрів, а й заступників, керівників відділів, щоб вони мали мотивацію і впроваджували зміни, про які ми говоримо. Бо хтось мусить це виконувати».

Тут я можу поглядати по голівці Канаду і нас усіх колективно, бо ми якраз мали програму, що називалась «EDGE», тепер називається «SURGE», яка була не найбільшою, але вона була найшвидшою.

Приведу конкретний приклад. Коли Наталю Ярьську призначили міністром фінансів (це був листопад-початок грудня 2014 року), вона мені дзвонить на другий день і каже: «Романе, я тут у міністерстві, тут ніхто не знає, як формується політика, вони просто всі вмійють рахувати, а стратегічно думати ніхто тут не хоче. Що я маю з цим робити?».

Я тоді звернувся до Скота Кларка, який був колишнім заступником міністра фінансів Канади і тоді нашим представником у Міжнародному валютному фонді, і до Павла Мігуса, який перебував не одну канадську чи австралійську управлінську систему.

Через шість днів вони прилетіли до Києва, сіли з Наталією Ярьською та її тодішньою шефом апарату Оксаною Маркаровою і за два тижні намалювали, як має працювати принаймні найвищий рівень Міністерства фінансів.

Щодо допомоги інших країн, то мені Наталя казала, що вони ще пів року-рік чекали, щоб ті домовилися, як саме надати консультанта. Тож справді, хто вчасно дає, дає двічі в таких ситуаціях, і вікна можливостей, що надаються радикальними політичними змінами, не залишаються відкритими вечно, вони закриваються.

Врешті-решт найбільші гравці, а це ЄС, Європейський банк, сказали: «Знаєте, ми не можемо просто доплачувати людям, бо це змінить відносини всередині бюрократії, можуть бути проблемні побічні наслідки».

Через три роки вони запустили свою велику програму «Ukraine Reform Architecture», яка ніби всі ці проблеми врахувала, але коли ці люди почали з'являтися у стратегічних міністерствах і директоратах, у цей час багато можливостей почали зникати — всі вже думали про вибори 2019 року. Хоча всі ці люди були найняті об'єктивно як професійні чиновники, а не якісь політичні радники, нові міністри часів Зеленського, зокрема другої хвилі Зеленського, їх позбуваються, бо вважають представниками старого режиму. У цьому небезпека чекати надто довго.

(Закінчення на стор. 5)

(Закінчення. Почток на стор. 4)

**№8 — НАДСКЛАДНІ
УПРАВЛІНСЬКІ
ЕКСПЕРИМЕНТИ**

Країна — лабораторний кролик.

Якщо ви спеціаліст із державного управління, але у вашій країні вам не дозволили чогось зробити, ви такі «Оу, є Україна, ану повеземо цю супернову неймовірну модель туди, вони не можуть відмовитися, є якесь фінансування, і ми то впровадимо, it's gonna be great» (це буде неймовірно).

А не завжди. Україна — це саме країна, де варто обирати належну управлінську технологію, що відповідатиме завданням, а не пробувати щось нове й ускладнене.

Приклад: система електронних декларацій. Якось я спитав представників Світового банку за робочим сніданком: «Як сталося, що стільки людей в Україні мають їх подавати? Скільки їх планувалося на початку?». А вони сказали: «Ну, ми думали, може 300 системно найважливіших людей мали б їх заповнювати». Я сказав: «То чому ми маємо тепер 1,2 млн?». «Ну, знаєте, думали, може треба трохи масштабніше».

Тобто громадянське суспільство почало вимагати, щоб «що більше, то краще», а якісь бюрократи навіть думали, що коли декларацій багато, то їх ніхто не перевірятиме і таким чи-

**ТЕ, ЩО ВИГЛЯДАЛО
ЛОГІЧНИМ У РОЗРАХУНКАХ,
БУЛО ВБИВЧИМ В
УКРАЇНСЬКИХ ПОЛІТИЧНИХ
РЕАЛІЯХ.**

ном планували саботувати. І так ми дійшли до 1,2 млн. У результаті маємо складну електронну систему, що час від часу зависає.

А щоб заповнити приблизно 60 сторінок даних, потрібно кілька днів. Описати все, включно з тим, які у вас є малюнки вдома, скільки ваша дружина має біжутерії, скільки ваш чоловік має там годинників і якої фірми. Очевидно, більшість людей, які це заповнювали, зненалидали цю систему у людей, які цього вимагали — активістів громадянського суспільства.

Тоді, як помсту, запровадили декларації для антикорупційних активістів громадянського суспільства. Вони закричали, що це несправедливо, мовляв, це не про нас, ми не державні чиновники. Але парламентарі відповіли: «Ага, якщо ми мучимся, то і ви мучтеся». Словом, дотепер ніхто справді ефективно працювати з деклараціями не може, але вони є суперпрозорими.

Будь-хто, маючи інтернет, може переглянути декларації майже кожного українського чиновника, крім, може СБУ. Це можна використовувати у своїй передвиборчій кампанії, казати, що от його теща має гараж, а він неправильно його вписав, і ви з того тещинога гаражу можете зробити справу, важливішу за 5,5 мільярдів Коломойського, які він витягнув з Приватбанку. Про гараж кожен розуміє, а мільярди — то таке. Особливо, якщо ви є Коломойським і можете замовити телерепортаж про тещин гараж. Навіть пан Стародубцев, який був «душею» системи ProZorro, сказав

мені, що у прозорості може бути темна сторона, що нею можна маніпулювати.

**№9 — МІРАЖІ
ДЕЛІВЕРОЛОГІЇ**

Проєкти не доходять до політичного адресата.

«Міражі Деліверології» — це ідея, якою наш уряд у Канаді трохи бавився у 2016-2017 році. Уряд Гройсмана — теж. Володимир Гройсман — це людина дуже системна, прагматична. Все думав, якщо ми побудуємо людям Х кілометрів дороги, організуємо постачання Х кількості безплатних ліків для старших, всі це оцінять, і відповідно буде результат на виборах.

Але не зумів пов'язати це з національним нарративом, що полягав у політиці децентралізації. Раптом виявилось, що всі дуже люблять свого мера, який їм робить дорогу і відновив садочок. А Київ — то якісь люди, що всіх обдирають і роблять невідомо що, хоча це саме Київ передав усі ці гроші на місця.

А активісти нападали на Гройсмана чи на президента Порошенка, коли вони приїжджали до якогось міста та відкрили якийсь садок, мовляв, це взагалі не їхня відповідальність і вони пхаються не до своєї справи. Хоча очевидно, що все це стало можливим завдяки тому, що саме вони передали повноваження з Києва на місця.

Отже, як виявили опитування, люди на місцях переважно були задоволені тим, як вони живуть, але переконані, що Україна як держава летить у прірву і все страшно. Це як колись було в Канаді, коли питає людей: «Як вам подобається медичне обслуговування в провінції Онтаріо?», вони скажуть «Непогано». Але якщо спитати: «Як ви бачите стан системи охорони здоров'я взагалі?». Скажуть: «Страшна». Тому що про систему говорять тільки тоді, коли є якась криза, коли кажуть: шпиталі не мають досить грошей, медсестри невдоволені, центральна влада свариться з місцевою. Так що в Україні так само було дуже багато конкретних позитивних змін на місцях, але люди їх не асоціювали із загальнодержавною політикою.

**№10 — ЗАЦИКЛЕНІСТЬ
НА ДРУГОРЯДНИХ
РИЗИКАХ**

Про МВФ, мораль, і як ціна на газ спалила уряд.

У пакеті з усім вищесказаним йде moral hazard (моральний ризик) — зацикленість на другорядних ризиках. Наведу свіжий приклад. Усі ми пам'ятаємо, як навесні багато західних лікарів з англосаксонського світу застерігали, що маски — небезпечні, бо хтось може їх не так надіти чи не туди доторкнутися. Люди більше переймалися цією маленькою безпекою, ніж користю, яку маска може принести суспільству.

Так само МВФ, який стільки разів, вибачте на слові, обпікся на Україні, став настільки чутливим і прискіпливим, що зациквився на питанні ціни на газ в Україні і вирішив, що уряд мусить її підняти. Уряд попереджав, що це поставить на них політичний хрест.

МВФ і економісти казали: «Ні, дивіться, ми ж видаємо людям субсидію, ніхто не постраждає, ми просто хочемо, щоб була абсолютна прозорість у всьому». Але в українських умовах люди бачать ціну на газ і вже ображені, вони забувають, що мають субсидії. А коли подаються на субсидію, то опозиційні політики їм кажуть: «Це ознака того, що ви зубожіли, навіть не можете за газ заплатити, держава мусить подати якісь вам давати».

Те, що виглядало логічним у розрахунках, було вбивчим в українських політичних реаліях. Наша міністерка Христя Фріланд на своєму рівні, я на своєму рівні — ми пробували казати і МВФ, і іншим, що, наполягаючи на цьому, ви можете утробити цілу програму реформ. На що мені один місцевий представник МВФ сказав: «Ну якщо цей уряд не може цього зробити, то приїде інший уряд і зробить те, що ми хочемо». Але воно не зовсім так вийшло.

Так що оце мої топ-10 — в основному недоліки в тому, як спрямовувалися і комунікувалися корисні та добрі реформаторські рішення.

ПИТАННЯ ВІД СЛУХАЧІВ:

— Якби у вас була машина часу, що б ви зробили по-іншому?

Я би не віддавав питання комунікації британським чи іншим західним спеціалістам. Тобто британці взяли це у свої руки, вони давали поради щодо комунікації урядові, МЗС. Людина може прекрасно знати, як комунікувати в Лондоні чи в Дубліні, але потрібні люди, які розуміють Україну, наскільки взагалі можливо зрозуміти українську психіку чи менталітет, про який безкінечно всі говорять.

Важливо розповідати історії через людей. Або через відомі приклади з української історії, які знайомі людям, або через живих людей, яких можна наводити як приклад. Але це теж небезпечно, бо може виявитися, що вони не ідеальні. Але я б сказав, що ми багато чого робили. Тоді я старався неформально комунікувати — через соцмережі, поїздки та інтерв'ю. Зараз розумію, що варто було б грати більш формальну роль у виробленні загальної інформаційної стратегії того, що відбувалося в Україні.

— Ви маєте на увазі радників уряду України і посади у різних міністерствах?

Ми в основному залучали людей для вирішення технічних питань: система електронного здоров'я, автоматична система повернення податку на додаткову вартість тощо. Це все дуже добре, але я б частину цих ресурсів перекинув на роз'яснення. Андрій Садовий колись сказав: «Я після однієї, двох каденцій зрозумів: якщо 95% часу я щось роблю, а 5% — говорю, то люди вважають, що я нічого не роблю». Так що треба іншим людям віддавати роботу, а самому більше говорити. Щось подібне варто застосувати і до міжнародної підтримки в Україні.

— Які ваші прогнози на місцеві вибори, які ось-ось мають відбутися? (Лекція прозвучала до місцевих виборів-2020. — «Форпост».)

Думаю, що багато теперішніх мерів будуть переобрані, бо фінансово для них це була «зо-

**УКРАЇНА БУЛА СВОГО
РОДУ ТАКИМ ТЕСТОВИМ
МАЙДАНЧИКОМ ДЛЯ
РОСІЙСЬКОЇ ГІБРИДНОЇ
ВІЙНИ, КІБЕРВІЙНИ ПРОТИ
УКРАЇНИ. І ЦІ ТЕХНОЛОГІЇ
ПЕРЕКИНУЛИСЯ І НА САМУ
АМЕРИКУ, ЯКА НЕ ЗРОЗУМІЛА,
НАСКІЛЬКИ ВРАЗЛИВА.**

лота доба». Візьміть приклад Геннадія Кернеса в Харкові, він має не найкращу репутацію щодо чистоти рук чи проукраїнства, але він — прагматична людина і надзвичайно добре вмів налагоджувати міські послуги, які важливі для пересічних громадян: парки, дороги тощо.

Влітку 2017 року ми проїжджали через Харків під час одного з візитів і бачили, як гарно виглядало місто. Голова делегації з Канади мене запитала: «Чому ми допомагаємо цій країні, якщо тут на дорогах висаджено більше квітів, ніж у Канаді?».

Коли я був у Харкові, запитував там у молодих інженерів, в інших нормальних прогресивних людей, що вони думають про керівництво міста. Відповідали щось на зразок: «Моя дружина дуже задоволена парком, дитячі майданчики, лавочки, ми задоволені». Це перше.

Друге — варто очікувати певного реваншу «Опозиційної платформи» на південному сході, бо Медведчук і його «співтовариші» вже набрали достатньо інформаційної ваги (йдеться про букет телеканалів, які пов'язуються з ОПЗЖ — ред.), щоб це перетворилося на голоси.

Думаю, буде певне відновлення впливу «Європейської солідарності» Порошенка, він знову стане ключовою фігурою, що уособлюватиме альтернативу Зеленському. Я не певен, що це добре, тому що йому створили репутацію корупціонера. Він дуже самовпевнений, чим відштовхує багатьох виборців, тому не знаю, чи вдасться йому знову здобути їхню симпатію.

Нові політичні сили — досить розгублені. Є, наприклад, «Платформа громад» — своєрідна «мерська» партія, що може вийти на національний рівень на наступних виборах.

Так що, я думаю, ми побачимо, як відносно високий рівень задоволення людей своїм найближчим середовищем перетворюється у переобрання більшості мерів України.

— Ваші південні сусіди (США — ред.) ось-ось матимуть вибори, які зачіпають і Україну. За час, що ви були у Києві, чи бачили, чи чули, про що йшлося в контексті виборів?

З одного боку, Америка була головним спонсором боротьби проти корупції в Україні — у тандемі з Великою Британією. Це виглядає іронією долі у світлі теперішніх подій. Я бачив, як на

тлі паралельної дипломатії Білого дому відбувалося цькування моєї американської колеги Маші Йованович із боку Білого дому. Ми традиційно радилися про все з нашими найближчими союзниками, але виникали такі ситуації, в яких ми бачили, що не могли їм у силу їхньої системної кризи в усьому довіряти і починали діяти окремо від американців.

Україна була свого роду таким тестовим майданчиком для російської гібридної війни, кібервійни проти України. І ці технології перекинулися і на саму Америку, яка не зрозуміла, наскільки вразлива.

Тому не варто закочувати очі й казати «well, it's Ukraine», бо ми бачимо, що будь-яка система є вразлива до великих зловживань. І це не якась унікально східнослов'янська проблема, це може бути проблема США також. Президент Трамп і його середовище тісно пов'язані з пострадянським бізнес-середовищем і почувуються в ньому дуже комфортно. Вони «свої люди» зі схожою діловою мораллю, і цим пояснюється багато чого з того, що відбувалося останніми роками в Америці.

— Що буде з війною на Сході, з «ДНР», із «ЛНР»?

Мені здається, що помилкою за часів Порошенка була блокада Донбасу. Це просувало ветеран-активісти, заблокувавши залізницю, і тоді держава, щоб не виглядати слабкою, приєдналася до блокади. Але на мою думку, Україна має серйозно відстоювати свої права військовими методами, але залишитися відкритою для населення Донбасу — щоб мати м'яку силу. Тобто, для тих, хто хоче вчитися, хто хоче отримати медичні послуги.

Це пробував змінити Зеленський, який прийшов, пообіцявши закінчення війни. Порошенко також обіцяв закінчення війни за кілька тижнів, коли був кандидатом у президенти. Але й один, і другий зауважили, що Росія не хоче так просто перестати воювати, Росія хоче виграти — а це означає капітуляцію України і входження у російську сферу впливу.

Зеленський не отримав того, що хотів, і тепер пробує обрати якусь нову тактику. Мені здається, що його підхід був — більше промовляти до самого населення Донбасу, але бракувало чіткого стратегічного бачення, національної стратегії, без якої Україна тут не може виграти.

Україна сама собі створює обмеження і ставить себе під тиск. Замість внутрішніх дискусій потрібно створювати сильну спільну позицію для переговорів із Росією.

Я був на одній нараді з ключовими американцями, серед яких були представники команди Байдена. Всі ці американці казали українцям: «Почекайте ще кілька місяців, не робіть жодних засадничих поступок тепер, бо політична ситуація загальна глобально може змінитися на вашу користь, і тоді ви можете вже по-новому калібрувати свій підхід». Від цих глобальних факторів великою мірою залежить, які переговірні позиції може собі дозволити Україна у наступні кілька місяців, кілька років.

КАЛЕНДАР ТИЖНЯ

5 СІЧНЯ

1918 — УНР випустила в обіг перші укр. банкноти з написами укр., польсь. та їдиш.

1977 — заарешт. лідерів Укр. Гельс. Спілки М. Руденка і О. Тихого.

1997 — Росія оголошує про виведення військ з Чечні після 2-річ. невдалої війни.

6 СІЧНЯ

Навечір'я Різдва Христового. Святвечір (Юліан. календар).

1412 — народ. Жанна д'Арк, нац. героїня Франції, катол. Свята.

1834 — народ. С. Руданський, укр. поет (1873).

1846 — в Переяславі у маєтку А. Козачковського Т. Шевченко написав «Заповіт».

1898 — народ. В. Сосюра, укр. поет.

1938 — народ. В. Стус, укр. поет, дисидент, борець з радян. режимом.

1939 — народ. В. Лобановський, укр. футболіст і тренер (2002).

2019 — Правосл. церква України отримала томос про автокефалію.

7 СІЧНЯ

Різдво за юліан. календарем.

1919 — після переходу влади від Директорії до червоноарм. загонів у Житомирі та навкол. містечках почалися єврейські погроми, що тривали тиждень.

1927 — зроблений 1-й трансатлантич. телефон. дзвінок з Нью-Йорка у Лондон.

1929 — у Нью-Йорку молоко вперше у світі почали продавати в картон. пакетах.

8 СІЧНЯ

1879 — народ. С. Васильченко, укр. письменник.

1935 — народ. В. Симоненко, укр. поет, один з «шістдесятників».

1935 — народ. Е. Преслі, визнач. америк. співак.

2020 — збиття укр. Boeing 737 під Тегераном, загинуло 176 людей.

9 СІЧНЯ

1349 — у Базелі (Швейцарія) 700 євреїв спалені заживо в оселях, буцім були винні в епідемії чуми.

1599 — у Масселбурзі (Шотландія) створена найдавніша офіційно зареєстрована масон. лож.

1648 — Б. Хмельницького обрано гетьманом Запорізької Січі.

1890 — народ. К. Чапек, чеськ. письменник (1938).

1924 — народ. С. Параджанов, укр. і вірм. кінорежисер (1990).

1951 — у Нью-Йорку відбулося офіційне відкриття штаб-квартири ООН.

10 СІЧНЯ

49 до н.е. — Г. Ю. Цезар перетнув річку Рубікон, розпочав похід на Рим. Загубив Рим. республіку.

1934 — народ. Л. Кравчук.

11 СІЧНЯ

1913 — народ. В. Кук, головнокомандувач УПА з 1950 р. (після загибелі Р. Шухевича).

1922 — 14-річ. канадець Л. Томпсон став 1-ю у світі людиною, врятованою від смерті через діабет за допомогою інсуліну.

1935 — американка А. Ерхарт розпочала переліт через Тихий океан, 1-ю у світі пододала відстань від Гавайс. островів до Окленду, шт. Каліфорнія.

1971 — Д. Гефлер увів термін Кремнієва долина у серії своїх статей «Кремнієва долина США».

Як радянське «Антиріздво» стало найулюбленішим святом. Історія Нового року в СРСР

У СРСР Новий рік був найулюбленішим та найочікуванішим святом для дітей, він залишається таким і досі. Крім звичних принада на кшталт ялинок, блискучого «дощика», подарунків, «Голубого огонька» в телевізори та традиційних олів'є з грушанськими мандаринами на столі, радянських громадян приваблювала його позірна аполітичність. На «новгородні» не треба було носити на паличках портрети перестарілих вождів з основоположниками та за командою кричати «ура!», як під час «первомай» та «октябрських».

Серед моря заідеологізованості Новий рік виглядав єдиним святом, де людина на кілька днів могла забути про постійну увагу та турботу «Великого Брата».

Насправді все було, як у фільмі «Матриця». Єдине людське й аполітичне свято запровадило Політбюро. Новий рік був не менш заідеологізованим, ніж «октябрські», просто все було зроблено набагато тонше та непомітно. Розберімося докладніше.

В усьому християнському світі Новий рік є вторинним на тлі Різдва. Маються на увазі країни старої християнської традиції, що на сьогодні давно є світськими. Зрозуміло, що на Сході й Різдво не є святом більшості, та й календарі, як і Нові роки, там інші.

Упродовж тривалого часу в Російській імперії, до складу якої входила більша частина України, Новий рік теж був лише фінальним акордом різдвяних свят. Утім, це стосувалося лише незначного прошарку населення — аристократії, купецтва, різночинців та інших. Простолюдям ж до зміни циферок у календарі було глибоко байдуже. В Україні, зокрема, у цей день весело гуляли Василя.

ЗАБАВКА «КОЛИШНІХ»

Після того як у 1918 році відбувся перехід на Григоріанський календар, склалася незвична ситуація — Новий рік опинився перед Різдвом, яке Церква вперто продовжувала

святкувати за старим, Юліанським. Таким чином світське свято «еліт» вийшло на передній план, затемнивши релігійне. Щоправда, перші післяреволюційні роки повернули дітям ялинку.

Нагадаємо, що традиція прикрашати ялинки на Різдво виникла в Німеччині, а вже звідти поширилася світом. Ще на початку XX століття в Російській імперії ялинку була називали «німецькою», а не «різдвяною». І проти неї постійно виступала Церква, вбачаючи в ній прояв темного язичницького минулого, та ще й чужинського.

Із початком війни з Німеччиною все німецьке стало табуованим. Навіть Санкт-Петербург перейменували на скрепно-ісконний Петроград. Ялиночці теж дісталася на горіхи. Традиція повернулася лише у перші післяреволюційні роки — царська заборона вже не діяла, а радянська — ще.

Навіть Ленін тут відзначився (але про нього — далі). Щоправда, незабаром більшовики вирішили, що ялинка — то втілення релігійного мракобісся, й теж почали з нею боротися. Тим більше, що найчастіше ялинки встановлювали так звані колишні, які хоч на день мріяли поринути в безтурботні часи «хрусту французьких булок» і для яких прикрашене деревце стало втіленням ностальгії.

ЯЛИНКА — ВОРОГ КОМУНІЗМУ

З усього величезного валу антиріздвяної та атиялинової радпропаганди, з яким пота-

ланило ознайомитися автору, найбільше вразило невеличке дитяче оповіданнячко Павла Барто (першого чоловіка знаменитої радянської дитячої поетеси Агнії Барто), що так й називається: «Елка».

У 1930 році його видали окремою, гарно ілюстрованою книжечкою. Складно уявити, скільки літрів гірких сліз пролили над нею радянські дітлахи. Початок милий та зворушливий — в стилі оповідань Михайла Пришвіна чи Ернеста Сетона-Томпсона. Розповідається, як із насінинки проростає ялиночка, як її дбайливо прикривають опалі листочки, а потім новонароджене деревце ніжно закутує в білосніжну ковдру сніг. Деревце росте, під ним ховається їжачок, на його гілочках граються білочка. Потім однієї зимової днини ялинку обирає для свого гніздечка сім'я шишкарів (ці птахи виводять діток звимку). Детально йдеться, як пташки в'ють загибле гніздечко та висиджують яєчка. І ось вилуплюються маленькі шишкаріки... Напередодні Різдва приходить бородатий дядько та, не зважаючи на крики переляканих пташок, рубає ялинку. Маленькі голі пташенята падають у сніг і замерзають, хурделиця притрушує трупики та маленький пеньочок.

Після прочитання цього оповідання у будь-якої притомної дитини пропозиція батьків поставити вдома ялинку викликала би істеріку. На тлі кондових та тупуватих опусів, що розповідають, як піонери поборюють злочинну ялинку — цей твір справжнісінький шедевр пропаганди, спрямований на підсвідомість. Різдво та ялинка, однак, формально не заборонялися, але вважалися проявом нелояльності та «політичної незрілості». Радянський службовець, а особливо партієць, якого б викрили на встановленні ялинок для своїх дітей — міг й партквиток на стіл покласти та позбутися посади. А от хтось із «бувших» — й до таборів загримити «за релігійну пропаганду». Робітникам ж і селянам до старорежимної «панської забави», тобто ялинок, було глибоко байдуже.

Загалом до середини 1930-х років у СРСР склалася ситуація, що Різдво з ялинкою та іншими витребеньками — напівзаборонені, а Новий рік — взагалі не свято, а лише заміна відривного календаря на новий, ще не подертий.

День народження Нового року як одного з головних радянських свят випадає на середину тридцятих років минулого століття.

ДЕНЬ НАРОДЖЕННЯ НОВОГО РОКУ

17 листопада 1935 року, виступаючи на Першій всесоюзній нараді робітників і робітниць — стаханівців, Сталін виголосив: «Жити стало краще, товариші. Жити стало веселіше!» Заява вождя одразу ж стала знаковим гаслом, розтиражованим спочатку газетами, а потому плакатами та іншою наочною агітацією.

Насправді ж жодного покращення й особливих веселощів у СРСР не спостерігалось. Відповідно перед пропагандистами постало нагальне питання терміново віднайти (створити) хоч якусь яскраву плямку серед сірих радянських буднів.

Нині точно невідомо, хто став автором розробки ідеї «Новий рік». Відомо лише, що оприлюднити її доручили одному з організаторів Голодомору та головною рушійою в згортанні проекту «українізація», 2-му секретарю ЦК КП(б)У та члену ЦК ВКП(б) Павлу Постишеву.

28 грудня 1935 року на першій шпальті газети «Правда» за його підписом виходить невеличка заміточка «Давайте организуем к Новому году детям хорошую елку!». Якщо вірити радянській міфології, ознайомившись із ініціативою Постишева, «найкращий друг радянських дітей і фізкультурників» пихнув знаменитою люлькою і виніс вердикт: «Есть мнение, что это карошая ид'Ея».

Вже наступного дня, 29 грудня, в усіх великих містах СРСР оперативно відкрилися ялинкові базари, де торгували не лише лісовими красунями, а й прикрасами.

Якщо ялинки можна оперативного зрубати, то продаж ще й іграшок засвідчував, що все готувалося заздалегідь. Того ж дня «Комсомольська правда» оприлюднила підписану Олександром Косаревим постанову ЦК ВЛКСМ, що давала настанову комсомольським організаціям влаштовувати новорічні ялинки «весело і без занадства».

В останні дні 1935 року всі радянські газети накрила передноворічна хвиля. Чиновники, підприємства, установи, партійні, комсомольські та профспілкові організації одне перед одним рапортували: скільки ялинок встановлено,

скільки прикрас фабриками та артілями випущено та як всі дружно готуються до нового радянського свята...

Особливою популярністю користувався дружній шарж, де відомий карикатурист Борис Єфімов зобразив Постишева в костюмі Діда Мороза, який несе радянськими дітлахам новорічну ялинку та клунку із подарунками.

«АНТИРІЗДВО»

Саме в руках товариша Постишева старорежимна різдвяна ялинка оперативно перетворилася на «новорічну», що яскраво засвідчували серпасто-молоткати п'ятикутні зірки, втулені на верхівку замість ідеологічно-шкідливої Віфлеємської. Одночасно з трансформацією ялинки з різдвяної на «новорічну» відбулося заміщення «вредительського» Різдва на правильне радянське свято Новий рік — по факту, своєрідне «Антиріздво».

Тут варто згадати віршик популярного поета (у майбутнього лауреата Сталінської премії) Семена Кірсанова (він до того встиг написати й кілька антиялинкових віршиків), написаний напередодні нового 1941 року:

*И даже ёлка,
блѣстками слепя,
За время хвойной лапою
задела,
Всѣ вифлеемское сняла с себя
И всѣ советское — надела.*

На соціалістичній «новорічній» іграшки мали бути правильні. Крім традиційних кульок, бомбаньеток, позолочених горішків, казкових пер-

1950-х та десь до кінця 1970-х модною стає космічна тематика — космонавти, ракети, космічні кораблі та супутники, що нагадували про звершення СРСР у космосі.

Найяскравіше заідеологізованість радянського Нового року сконцентрована в мультику «Дід Мороз і сірий вовк» (мультиплікатор Ольга Ходатаєва, студія «Союзмультфільм»), що вийшов до нового 1937-го. Він же яскраво втілює у собі й всю специфіку року, на який прийшовся один із піків репресій.

Короткий зміст: Дід Мороз і зайчики готуються зустрічати Новий рік. Але враг не дремлет. Підступний Вовк, який прикинувся Дідом Морозом, проникає в заячу хатинку та викрадає зайченя. Дід Мороз відловлює викрадача, звільняє жертву кіднепінгу, і для виправлення відправляє сіроманця на лісопал. Незважаючи на публічне каяття та крокодиллячі, чи то пак вовчі слізи, той не заспокоюється і береться за старе. Зрештою Дід Мороз топить негідника в ополонці. Мораль — не втрачайте пильність та не вірте в каяття підступних ворогів народу.

У середині тридцятих терміново згадують до того запхану в дальні запасники історію про Леніна на ялинку в Сокольниках.

**ЛЕНІН
НА «РОЛЛС-РОЙСІ»
І РІЗДВО**

Уперше про цю подію йдеться в спогадах Володимира Бонч-Бруевича «Напад бандітів на В. І. Леніна в 1919 р.», що були оприлюднені ще 1925 року. Інцидент трапився під час поїздки вождя на свято ялинки в Сокольниках. Однак ялинка там згадується побіжно, головний акцент саме на нападі та героїзмі Леніна, який навіть після такого продовжує веселитися з дітками. Що важливо, це сталося на Святвечір — 24 грудня. Тобто ленінська ялинка виявилася різдвяною.

Та пригода була абсолютно детективною.

Московський парк «Сокольники» за царату був модним місцем, де будували свої дачі багатії. Одразу після революції їх реквізували. В розкішній дачі, зведеної купцем Іваном Ляміним (який навіть встиг побути міським головою Москви) тоді ж облаштували так звану Лісову школу — лікувально-освітній заклад для дітей з послабленим здоров'ям. Чий то були діти, зазвичай не згадується, але навряд чи нащадки простих робітників.

Як згадував Бонч-Бруевич, наприкінці 1919 року в Лісовій школі відпочивала Надія Крупська та сестра вождя Марія Ульянова, а Ленін регулярно їх провідував. Хто став ініціатором свята — невідомо. Втім, вождь взяв участь у складчині на свято.

Життєписець Ілліча згадує, як той, давши йому гроші, наказав: «Доставайте где хотите пряников, конфет, хлеба, хлопущек с костюмами, масок, игрушек — и поедем [до Лісової школи] 24 декабря к вечеру». Що цікаво, в пізніших версіях спогадів скла-

чина зникає, і єдиним спонсором дитячої радості виступає виключно сам Ленін, на чому ще й робився наголос.

Коли Бонч-Бруевич із подарунками та необхідними аксесуарами приїхав до Лісової школи, то зі здивуванням побачив, що Леніна досі немає. Вождь з'явився із запізненням і пішки. Як з'ясувалося, на його «роллс-ройс» напала банда такого собі Кошелькова та, погрожуючи зброєю, пограбувала пасажирів і забрала авто. Для Кошелькова той напад став фатальним. Якщо до того на його витівки влада майже не звертала уваги, то після нападу на Самого ВЧК кинула на ліквідацію банди всі можливі сили. Незабаром Кошелькова застрелили під час спроби затримання.

Після того як у 1935 році пролунала команда «Дайош новорічну ялинку в широкій масі», історія зі святом в Сокольниках стає топовою. Її, вже без жодної згадки про бандітів, друкують у методичках із влаштування ялинок та чи не в усіх дитячих виданнях, а саме оповідання стає обов'язковим для зачитування у дитячих садочках та самостійного читання в школах...

У передвоєнні часи святкування Нового року було переважно масовим заходом. Дійство зазвичай відбувалося в дитячих садочках, школах, клубах, на площах міст та в інших громадських місцях. Для партійних, радянських, комсомольських та профспілкових функціонерів організація цього контрріздвяного свята була таким самим важливим і жорстко контрольованим зверху завданням, як і проведення травневої чи жовтневої демонстрації трудящих.

Домашні новорічні ялинки, як перед тим різдвяні, були прерогативою лише незначного прошарку нової радянської аристократії. Для інших то було досить дорогою, та й ще абсолютно непотрібною і незрозумілою забавою. Тут варто наголосити, що в першій півторі десятиліття своєї історії радянський Новий рік був суто офіційним, хоча й веселим та очікуваним дітлахами святом.

Для багатьох це була єдина нагода хоча б раз на рік посмакувати цукерками, що видавали як подарунки. Втім, подарунки, як і «ялинки», були різні. «Центрові» ялинки для дітей номенклатури проходили в палацах, а в дійстві брали

участь відомі чи принаймні професійні актори. Подарунки там теж були відповідні. Для діток «гегемонів» усе влаштували набагато скромніше. Тут поділюся спогадами про першу шкільну ялинку моєї мами.

Клуб на робітничій околиці Харкова. Кінець 1948 року. На вулиці хурделиця, в залі десь тришки більше ніж 10 градусів тепла. Діти в блазеньких костюмах. Мама в спідничці з накрохмаленої марлі зображує сніжинку. За перші чверть години свята — вже сама, як маленька сніжинка. Нарешті все закінчується — час подарунків. Жодної яскравої упаковки. Звичайні, склеєні з сірої обгорткової упаковки пакети — в такі ще в 1970-х роках у магазинах насипали крупи та цукор.

На ялинці ж були молодіші класи з кількох навколишніх шкіл. Але пакунки, в яких було десь по 300 грамів цукерок-подушечок, що злиплися в монолітну грудку, видавали лише біля двох столів, ретельно звіряючись зі списками. Черги та тисняву можна уявити. Тим більше, що всі змерзли, як цуцики, й хочуть пошвидше.

Мама, хоч була ще зовсім малою і походила з дуже бідної родини, в цьому приниженні брати участь не захотіла та пішла геть.

Упродовж тривалого часу що влада, що суспільство вважали Новий рік виключно дитячим святом, тому дорослим до нього було зась. Як там новорічне застілля, як завтра до роботи? Лише 23 грудня 1947 указом Президії Верховної Ради СРСР 1 січня оголосили вихідним днем.

Власне, з повоєнних часів, коли підросло покоління тих, хто танцював під «громадськими» ялинками і для яких ялинка вже були виключно «новорічною» й аж ніяк не «різдвяною», а також коли дещо зріс добробут населення, Новий рік стає загальним та сімейним святом, а ялинки прописуються чи не в кожній домівці радянської людини. У підсумку задуманий як своєрідне соціалістичне «Антиріздво» радянський Новий рік майже витісняє в побуті старорежимно-попівське свято.

Ця ситуація цілковито зберігається й сьогодні, коли феномен Нового року як свята номер «раз» маємо виключно на теренах колишнього СРСР.

Дмитро ПОЛЮХОВИЧ.

АВТОРСЬКА КОЛОНКА

Пічка

Олександр БАРУК

Пічка. Це було місце за трійко кілометрів на північ від села. В селі ніколи і ніщо не звалось просто так. На все була своя причина і свій випадок. Можливо тому, що в тих місцях здавна були смолокурні або ще там були цікаві глини, бо не чужими вважалися для місцевих і гончарні вироби.

Сашко не знав причини назви урочища, але полюбляв разом з хлопцями бувати в тих місцях. Літом там непогано водилися гриби. Гарні боровики та краснюки швидко наповнювали корзини. Там був найсолодший березовий сік. Хлопці швидко помітили, що на високих місцях і подалі від води сік має кращий смак.

Але цікавіше йому там все ж було зимою. Справа в тому, що місцевість на Поліссі — досить рівнинна. Гарну гірку знайти дуже важко. В урочищі біля Пічки була така гірка і хлопці любили туди ходити на лижах. На гірці зробили щось подібне до трампліну. Під свист вітру у вухах і веселі крики хлопці гасали між деревами часто ледь не до глибокого вечора. А потім приходили додому й отримували на горіхи за мокрий одяг, бо часто падали з трампліну в сніг.

Одного разу Сашко з хлопцями укотре пішов на лижах до Пічки. Не довго катилися з гірки, бо надворі ставало дуже холодно. Рукавиці намокли, і руки почали добре мерзнути. Мороз сильнішав, і хлопці рушили в бік села. На півдорозі до села Сашко перестав відчувати руки і вже майже не міг іти. Хлопцям було ледве по десять років, і що робити вони не знали.

І тут пощастило, що назустріч йшов хтось з більш дорослих хлопців. Він помітив розгублених хлопчент і почав допомагати. Розтирав руки Сашка своїми рукавицями і розповідав байки, як люди зігрівалися на війні. Сказав, що треба руки потримати в штанах. Хлопці розвеселилися, і Сашко почав відчувати руки.

Через півгодини вони вже були дома. А ще — отримали важливий досвід.

Забавки

Олег УЩЕНКО

Розбираю старі ялинкові прикраси. Забавки, як у нас казали.

Різні «павучки» з розбитих гранями, ангели, образочки, крихітні підсвічники з помутнілими рефлекторами, які приціпалися такими ж крихітними прищепками і в яких горіли спеціальні крихітні свічки.

А це вже інша епоха: блискучий літачок з великою червоною зіркою, трохи облізлою, ракета з обличчям космонавта, куля з великою зіркою. А ще просто грибочки, огірочки, хатки, ялинки, білочки, діди морози, годинники, горішки, шишки, місяці, сонця. Круглі і плескаті кулі, місцями розбиті, а місцями з облізлою позолотою або фарбою.

І ще, знаєте, що? Дощик! Ялинковий дощик з мого дитинства. Він навіть на дотик такий, як пам'ятають мої пальці. І на запах теж.

Багато прикрас, як екскурсія у минуле. Ці кулі чіпляв до ялинки на руках у бабці Тоні. Цей чубок заселяв на ялинку на руках у мами. А дощик розвішував по пахучому гіллі з плечей тата.

Відкрив стару паперову пачку, а відчуття, ніби дістав звідтам машину часу.

Навіть тодішній гамір у хаті почув, і як гудів у кухні та потріскував вогонь, і запахи, глухий дзенькіт клямки та дух морозу з відчинених дверей. Ось-ось загудить рейсовий автобус, і я буду прислухатися, чи не чути кроків. Гучно зарипить у темряві сніг, хтось постукає у вікно, я кинуся до шиби і кризь малюнки морозів упізнаю обличчя мами...

Галина
ТАРАСЮК

НОВИЙ РІК, або НЕЛЕГКА ДОРОГА ДО СЛАВИ...

У ті часи і в тому селі, де ти росла, річний цикл починався і завершувався Різдвом. Різдво було найбільшим урочистим святом, знаковою подією, з якої починався відлік часу, відлік життя: усе, що в селі відбувалося, відбувалося до або після Різдва. Різдво чекали. Різдво любили. Різдво святкували — розгонисто, буйно, весело і довго, насолоджуючись, втішаючись, що тієї радості земної й небесної не може перевертати жодна нагальна колгоспна робота, бо всі роботи на полях перероблені. А на фермі — то не в полі: розкидав худобі їдло по яслах і жолобах — та й святкуй собі. Про домашню роботу теж не йдеться, бо то при хаті і — своє.

А от Новий рік у вашому селі досі самі по собі не дуже святкували. Поздоровляли один одного поздоровляли, але якось на ходу, поспіхом. А все тому, що не було часу. Усі готувалися до Різдва. Чоловіки — хто кабана колов, хто тин лагав, хто до млина їхав, хто кутю піхав, а хто горілку гнав... бо без того теж ніяк і свято не свято. А жінки, зрозуміло, прибирали в хатах, на подвір'ях, мили, прали білизну, одягину та інше, дрантя, як казала мама.

І ти, як зараз бачиш: ясний сонячний день, мороз такий, що дерева тріщать, а сніг під ногами рипить, як захрипла гармошка дядька Митрофана, тим часом сільські молодиці одна за одною біжать через свої городи до річки, і в кожній — на плечі коромисло з пранням, а в руці — праник, дерев'яна важенька дощечка з ручкою, якою бідні жіночки молотять щосили по мокрій одежі чи рясках, розкладених на кладці чи просто на льоду, коло видовбаній загодя ополонки. І досі лунає в тобі той безперервний ляскіт, неймовірно дзвінкий у зимовій тиші села. А потім бачиш, як повільно повертається від річки не протоптаного стежка твоєї мами, у мокрій кувалці, притримуючи на плечі червоними, як жар, руками, коромисло з важким, але чистим «пранням». А воно парує на морозі парує, наче в окропі скупане...

Та все ж свято Нового року у селі таки відзначали, як і годиться, 31 грудня, тільки зранку і звалось воно — «детський утреннік». От і цього року, розказував тато, до клубу привозили тракторними саньми велику ялинку, куплену правлінням колгоспу в якомусь далекому лісництві, бо в наших степових лісах ялинки не водилися, бо не любили рости на чорноземі. Вчора ж її і встановили у залі: прийшло колгоспне начальство, батьки деякі, директор школи із завучем, тато з кінномеханіком дядьком Іваном — і всі гуртом «встановили», дівчата із «женсовета» при сільраді прикрасили її витинанками, золотими горішками, скляним різнобарвним намистом, кульками, цукерками, пряниками, навіть зимовими яблуками і грушками.

І так щороку 31 грудня, із самісінького ранку, поправивши худобу, причепурившись, взявши за руку прибраних дітей, село організовано йшло до клубу «на утреннік», по дорозі повторюючи віршики та наспівуючи пісеньки усілякі новорічні, щоб, не дай

Боже, не осоромитися на концерті, та щоби потім цілий рік не згадували той... ну, позор не позор, а смішну пригоду. А де пригода, там і нагода бідлошному артистові прізвисько придумали, часом — на все життя. Прикладів — гать гати! Одного разу Миколка Петрів чи Іванів зубувши віршика, зойкнув на сцені «ой божечку», то так і в армію пішов «Ойбожечком»...

Отож, знаючи такі звичаї сільські і тяжко не люблячи їх, ти вже третій день, навіть крізь сон, бубониш свій віршик, щоб не опозоритися навіки. От і сьогодні встаєш вдосвіта, разом з дорослими, вмиваєшся, одягаєшся у вишиту кофточку і спідничку «тетянкою», в поясі на ризинці, і з нетерпінням чекаєш, коли тато попорає худобу, а мама, розпалити в печі, заплете тобі в коси червону бинду, і ти враз станеш схожою на тих дівчат, що співають у татовому хорі, тобто справжніх артисток. І ти з татом підеш, порипуючи новими чобітками, до клубу на новорічне свято. І прийдете першими, і тато відімкне двері, і ти першою з орлівських дітей побачиш, як виблискуює-сяє чарівна ялинка!

Але чи то ви з татом припізналися, чи люди поспішили, бо коло клубу — від них чорно! Все село вже зібралось! Яблуку ніде впасти! Прийшли сім'ями подивитися, як їхній малий чи мала на сцені буде віршика розказувати, співати чи танцювати, бо біля ялинки навряд чи знайдеться місце для танців — стільки людей! І доки тато-завклуб у своєму кабінеті переодягається на діда Мороза, а котрась із хористок — на Снігурочку, ти стоїш біля дверей, щоб не загубитися, і зачаровано дивишся на червону блискучу зірку, дивом примочовану на вершечку лісової красуні.

Двері враз розчиняються на дві половини, виходить тато, перебраний Дідом Морозом, і, гріккаючи по підлозі дрючком, продирається крізь тісний натовп до ялинки, а за ним слідом, тримаючись за фалди на атласному червоному кожусі, Снігурочка і дівчата-хористки, зав'язані у великі квітасті різнобарвні хустки. Тато, погрюкуючи дрючком, вітає всіх з Новим Роком, а хор дружно виконує перероблену з колядки новорічну пісню: «Ой, радуйся, земле, рік новий народився».

Потім діти «ставили концерт», а батьки — дивилися концерт, сидячи на фанерних стільцях з відкидними сидіннями. Були усі незвично урочисті, одягнені не у вічні свої засмальцьовані «роби колгоспні» — кувалки, а по-святковому: мами — в козушках, пальтах і короташках, а тати — в «москвичках» — коротких зимових пальтах, названих так тому, що їх спекулянти привозили аж із самої Москви...

Як зараз бачиш і ялинку під кінобудкою біля вхідних дверей, а в другому кінці залу — осяяну лампочками і теж прикрашену сцену з маленькою ялинкою над самою оркестровою ямою. Ох та яка! Тато постійно нею тебе лякав, коли, бувало, гралася чи гасала по сцені у будні дні, а на свята танцювала з дівчатками розгонистого гопака. О! Наче бачиш, як ви розсипається барвистим горошком по сцені... Як пурхаєте метеликами!

І враз переносишся уявою на ту саму сцену, колиш височезну, бачиш зал, заповнений святковими людьми, і красуню-ялинку — під кінобудкою з віконечком. І... Темні фіранки на вікнах, щоб і кіно було краще видно, і не заглядали у шибки «безбілетники».

Клуб — рідна твоя стихія, якою керує твій тато. У цьому залі, серед цих, збитих у ряди стільців, на цій сцені, за її лаштунками, заставленими реквізитом і транспарантами, ти росла і виступала з пелюшок. Пам'ятаєш, як водила хороводи, співаючи ще з двома такими як сама, Танею і Стаською: «Светит місяць, светит ясний, светит желта луна, Дар'я, Мар'я, Акулина танцювати прийшли сюда».

Ти — найменша, тому була Акуліною. А ще — демонструвала акробатичні етюди спочатку разом з Танею, яка прийшла в село з батьками із далекого Благовещенська, і навчила тебе діставати ногами голови, робити мостик, ласточку і шпагат. І ти так добре, як казав тато, перейняла взір, що їздила вже сама з учителем фізкультури аж у Вінницю, на Олімпіаду, і там робила ласточку на його високо піднятий долоні. Але це буде потім, а поки що ти маєш пережити свій перший вихід на сцену! Позавчора твоя перша вчителька — Ольга Михайлівна, коли роздавала своїм «першачкам» завдання «на ялинку», тобто на «утреннік», так і сказала:

— А Галя на сцені прочитає віршик Максима Рильського про зиму і... Галю!

Усі в класі здивувалися, що про тебе вірші пишуть, хто позаздрив, а хто «язика показав», а ти... спалахнувши щастям, уявляєш, як на його крилах злітаєш на сцену під саму стелю! І всі в залі ахкають-охкають та долонями сплескують:

— Так це ж Галя! Тьоми Тарасюка дочка! Вся в тата! Артистка буде!

О! Якби ти тоді знала, яка то тяжка дорога на сцену... ти б... авжеж! Ти б все одно не відмовилася від віршика, бо страшно хочеш бути артисткою... І, звісно, не можеш пропустити таку нагоду — нарешті по-справжньому вийти на сцену!

Тому усі три дні до Нового року ти лиш те й робила, що вчила вірш, повторюючи його з різною декламацією і жестами то перед бабою Тетяною, то перед мамою, а більше перед величезним дзеркалом у різьбленій дідом Омельком вишневої рамі, яке висіло у «холодній хаті», як називали у вас світлицю:

Білі мухи налетіли — все подвір'я стало білим.
Не злічити білих мух,
що летять, неначе пух!
Галю, Петрику, Кіндрате!
Годі, ледарі, вам спати!
І побігли до санчат
Галя, Петрик і Кіндрат!
Всі летять з гори щодуху,
Щоб спіймати білу муху!
А санчата їм усім
Змайстрував старий Максим!

Тато, останнім побачивши цю драматичну сцену з мухами у твоєму виконанні перед дзеркалом, лиш ахнув:

— Любов Орлова!
— Ага! Любаша! — зіронізувала сердито твоя свята мама, яка постійно ревнувала тата-завклубу

бом до всіх учасниць художньої самодіяльності по черзі, як не до Любаши, то Зенюшки, то Наталічки, то ще когось...

Натомість баба Тетяна, теж в душі «артистка», застерігали, переживаючи, зі свого «підря», як називали своє ліжко, втиснуте між піччю і грубокою. І як у воду дивилися! Хоча вранці, гордо крокуючи на «утреннік» за руку з татом вулицею, щойно прочищеною від снігу трактором з волокушею, ти той вірш аж співала! Різними голосами, уявляючи, як стоїш на сцені перед всім світом...

А потім були довгі хвилини чекання своєї «хвилини слави» — спочатку в залі, коло ялинки, потім за кулісою...

От нарешті... Нарешті тебе оголошують і ти ступаєш крок на сцену... другий, і чуєш застережливий голос тата: «Дивись не впади у яму», і бачиш ту яму за пів кроку, і душа твоя натомість злетіти в небеса, звідки летять білі мухи слави, забивається з переляку аж у п'яти!..

Даремно тобі підказують із першого ряду в залі вчителька Ольга Михайлівна, і конферансьє-піонервожата Оксана Петрівна — з-за лаштунків... Ти стоїш, як бовдур, і мовчиш, заливаючись беззвучним риданням... І раптом крізь цю зливу, крізь туман в очах побачиш... тата! Він стоїть перед самісінькою сценою, в костюмі Діда Мороза, але борода його біла смішно перехняблена вбік, і з-під неї виглядають татові чорні вуса і білозуба усмішка... Тато сміється, показуючи руками, як летять з неба білі мухи, точнісінько так, як ти показувала учора перед дзеркалом.

І ти раптом й собі засміялася, втерла доленею сльози і, мов нічого не сталося, «трубним голосом» оголосила:

— Вірш: «Білі мухи налетіли!». Білі мухи налетіли!
Все подвір'я стало білим,
Не злічити білих мух,
що летять, неначе пух...

Так, почергово перетворюючись то в мух, то в «Галю й Петрика з Кіндратом», то в «старого Максима», то басом, то фальцетом ти дочитала вірш, з усього розмаху вклонилася і... закам'яніла в поклоні, знову побачивши, на свій позор великий, ту саму клятву страшну глибочезну оркестрову яму!.. над якою зависла твоя голова...

І не відомо, скільки б отак у поклоні, вниз головою ти простояла, якби тебе, перелякану, глуху до оплесків і підбадьорливого сміху публіки, майже непритомну, тато ледве відірвав від сцени, пофарбованої вишневою фарбою, і виніс (в тому ж поклоні) за лаштунки, а відтак і на свіже морозне повітря.

З тих пір ти найбільше у світі боїшся оркестрових ям, знаєш ціну славі і ніколи не читаєш зі сцени і смішні пригоди. Як правило, дитячі «утренніки» в клубі завершувалися подарунками, ради яких на них приходили навіть немовлята, правда, з мамами. Отож

Тяк би там не було, але Новорічним святом ти залилася задоволеною, бо щедро нагороджена за всі свої страшні і смішні пригоди. Як правило, дитячі «утренніки» в клубі завершувалися подарунками, ради яких на них приходили навіть немовлята, правда, з мамами. Отож

тільки-но звучали слова: «На цьому наш концерт закінчено!», як відчинилася одна половинка дверей спочатку в коридор, а за тим — і вхідних надвір, і дівчата кинулася у цей просвіт таким густим потоком, що дорослі зчинили крик: «Ой Боже! Не спішіть! Ще подушитесь! По одному! Усім хватить!».

Ага! Хватить — не хватить, а де й коли ще випаде щастя так весело потовкитися, поштурхатися, пореготати?! Тому ти теж не ликом шита і кидаєшся з головою у веселу товчучку-круговерть, і вона тебе засмоктує, як вир, і виносить спочатку в коридор, потім просто на відчинені двері на вулицю, обабіч яких ввижаються дві дубелі тітки. В одній з них ти впізнаєш ту саму «Зенюшку», або тітку Зіню, а в іншій — Любашу, найспівочіших учасниць художньої самодіяльності. Тітка ж Зіня, побачивши тебе з піднятими, як у потоплюючого, руками, заливається щирим сміхом і вкладає в обидві твої руки — по чималому кульку цукерок, і тебе, щасливу, дитячий вир щодуху виштовхує через поріг сільбуду...

Ох, добре, що кульки із газети і міцно закручені, інакше довелось б тобі видзьобувати цукерки-горошок із брудного снігу коло ганку...

А так тільки стріпуєшся і, заховавши кульки в кишені пальтечка, не чекаючи тата, чеберяєш, як той зайчик-побігайчик, додому, де тебе з цукерками чекає-не дочекається малий Іван, твій брат. Іти далеченько, але ти скрашуєш довгу дорогу тим, що уявляєш собі, як зайдеш у хату, роздягнешся, покладеш на лаві обидва кульки, розгорнеш їх, і будеш сортувати цукерки: наліво білі подушечки з відбитими на них чорними газетними літерами, направо — купкою — різнобарвний горошок, а посередині — акуратно — шоколадні «конфети» в блискучих обгортках. І, може, кілька пряників, які теж кладуть добрі тітки у новорічні кульки. І ти почуватимешся найбагатшою людиною у цілому білому світі, доки не злізе з ліжка-підря твій брат Іван і не почне знищувати те багатство, загрибаючи обома ручками собі в рот. І тобі нічого не зостанеться, як дивуватися, чого у малих дітей такі великі роти?..

І раптом над твоєю головою лунає грізне:

— Ппрррр!

Ти оглядаєшся і бачиш перед собою сани, обліплені малишнею, як щільник бджолами, гнідих коненят, яких ледве стримує віжками ваш сусід дядько Юхтим! І згадуєш, що тато вранці наказував тобі не йти самій додому, щоб не втопилася в снігу, бо вас, малих, будуть розвозити по хатах саньми. І на нашу вулицю призначений дядько Юхтим. А от і веселі пички його сина Івана, і твоїх братів двоюрідних Петі й Колі, і вив'язані по-дівочьому терновою хусткою голови товаришок кутянських...

— Сідай! — каже дядько Юхтим, і ти, не роздумуючи, перекидаєшся через полудрабок у сани. Мала купа — давай слупа! Свято тільки починається — поперед Різдво!

Розділ з роману «Гришні, чесніші за херувимів». — Київ. «Либідь», 2006.

Зірки в масках, або ще одна екранізація Кінга

Ця екранізація здебільшого присвячена проблемам взаємовідносин у складні часи.

З військової лабораторії в США виривається смертельний вірус. Від нього вмирають усі, хто заразився, бо імунітет є менше ніж у одного відсотка населення. Через кілька місяців на Землі залишаються і гуртуються лише ті, хто вижив...

Серіал «Протистояння» — нова екранізація роману Стівена Кінга про смертельну пандемію. Стівен Кінг написав інший сценарій до деяких епізодів, тому, скажімо, фінал серіалу відрізняється від оригінального твору.

Чи є люди, які ніколи не чули про Стівена Кінга? Звичайно є. Тому варто познайомити їх зі Стівеном Кінгом. Це відомий американський письменник. Разом з тим, важко уявити, що є ті, хто нічого не знає про стрічку всіх часів. Ні, йдеться не про «Броненосець».

Це — «Втеча з Шоушенка» (1994) — вершина світового кінематографа. Що можна сказати про кращий фільм в історії? Все сказано-переказано.

«Втеча з Шоушенка» вже багато років посідає першу сходинку в списку найкращих фільмів всіх часів і народів. Фільм знято за оповіданням Стівена Кінга «Рита Гейворт, або втеча з Шоушенка». Історія про сильну духом людину, яка бореться з несправедливістю і, зрештою, здобуває собі волю. Фільм займає почесні місця на верхніх сходинках різноманітних топів, так само, як і в серцях багатьох людей.

Можливо, слід нагадати про ще декілька екранізацій творів Кінга. «Керрі» (1976), «Сяйво» (1980), «Калейдоскоп жахів» (1982), «Крістіна» (1983), «Мертва зона» (1983), «Людина, що біжить» (1986), «Залишайся зі мною» (1987), «Мізері» (1990), «Долорес Клейборн» (1995), «Здібний учень» (1998), «Зелена миля» (1999), «Серця в Атлантиді» (2001), «Імла» (2007), «1408» (2007), «Воно» (2017). Загалом екранізацій у Кінга було більше п'ятдесяти, а сценаріїв — більше трьохсот. Отже, справді є про що поговорити. Але краще надати слово самому Стівену.

Одного разу пізно ввечері влітку 1970-го я перекинувся на бік і запитав дівчину, що лежить поруч зі мною, чи хоче вона вийти заміж.

— Ми поговоримо про це вранці, — сказала вона. — Зараз мені треба поспати.

Вранці вона сказала, що одруження — це не дуже гарна ідея, а насправді, навіть дуже погана, але вона все одно згодна.

Вона мала рацію: це була погана ідея. Молода жінка Табіта Спрюс ще не закінчила навчання. Я випустився, але не міг влаштуватися вчителем, працював у промисловій пральні, отримуючи зарплату, що трохи перевищувала прожитковий мінімум. У нас був кредит на навчання, ніяких заощаджень і ніяких пільг. У мене були дві пари нижньої білизни, дві пари джінсів, пара туфель і проблеми

з випивкою. Ми пам'ятали про це, признаючи дату: 2 січня 1971 року.

Тієї осені ми сіли в автобус, що йде зі Старого Міста, де жила Табі, до Бангора, де був відомий ювелірний магазин Дейз. Ми попросили показати найдешевший комплект з двох обручків. З чудовою професійною посмішкою, в якій не було ні краплі поблажливості, продавець показав нам пару тонких золотих смужок за 15 доларів. Я дістав гаманець, пристібнутий байкерським ланцюжком до джинсів, і заплатив за них. В автобусі дорогою додому сказав: «Готовий посперечатися, вони залишать зелений слід на наших пальцях». Табі, завжди гостра на язик, відповіла: «Сподіваюся, ми проносимо їх досить довго, щоб дізнатися про це».

Десять тижнів потому або близько того ми одягли ці обручки один одному на пальці. Костюм, який я вдягнув, був надто великим для мене — бо взяв його в борг у майбутнього шурина, а мою краваткою пишався б сам Джеррі Гарсія. Моя новоспечена дружина була одягнена в блакитний брючний костюм, що кілька місяців до цього служив вбранням подружки нареченої на весіллі її подруги. Вона була чудова і налякана до смерті. Ми поїхали на весільний прийом (бутерброди з тунцем і содова) на моїй машині, старенькому Бьюіку з дихаючою на ладан коробкою передач.

Я повсякчас чіпав великим пальцем обручку на безіменному пальці лівої руки. Кілька років потому — три? п'ять? — коли Табі

мила посуд, її обручка зісковзнула з пальця і впала в зливний отвір. Я вирвав заглушку зливу, намагаючись знайти його, але в темряві виявив лише шпильку. Каблучка зникла. Тоді я вже міг купити замість неї нову, більш витончену, але вона все одно заливалася гіркими сльозами через втрату першої справжньої обручки. Вона не варта була й восьми доларів — вона була безцінною...

Життя добре обійшлося зі мною в сенсі кар'єри. Я написав бестселери і заробив мільйони доларів. Але жодного разу не знімав свою дешеву обручку з лівої руки відтоді, як моя дружина з тремтливими губами і руками й сяючими очима одягла її мені. Знаю, знаю, схоже на пісню в стилі кантрі. Але в житті так часто і буває. Це служить нагадуванням, як ми жили тоді: крихітна трикімнатна квартира, погано працюючі плита і холодильник, рипуча підлога, вуличний шум уночі і плакат над раковиною з написом: «Друже мій, у нас зовсім не залишилося сил». Обручка змушує замислюватися про майбутнє, пам'ятати, що у нас було (майже нічого) і якими ми були (до біса хорошими). Не дає забути, що ціна речі і її цінність — не обов'язково одне і те ж.

Минуло вже півстоліття, а зеленого сліду на пальцях під обручками все ще немає.

Матвій МАЛИНВУД.

КОМЕНТАР ДО ФОТО

Іронія долі... на радомишльський лад

Володимир МОЛОДИКО

Як там у хрестоматійному радянському новорічному кінохиті:

«В давні часи, коли людина потрапляла в незнайоме місто, вона почувалась самотньою і розгубленою. Навколо все було незнайомим: інакші будинки, інакші вулиці, інакше життя».

Зате тепер — зовсім інша справа: людина потрапляє в будь-яке незнайоме місто, але відчувається в ньому ніби вдома.

До якого безглуздя доходили наші пращури! Вони сушили голо-

ви, морочилися над кожним архітектурним проектом.

А нині у всіх містах споруджують типовий кінотеатр, де можна переглянути типовий художній фільм...».

Пригадуєте?

І ось на Волинських інтернет-сторінках уміщено світліну 1960-х років із зображенням одного з тодішніх Луцьких кінотеатрів. Знайомі обриси, чи не так?

І якби, скажімо, у ті роки котрась радомишльська компанія з друзів, у яких була «традиція» кожен рік 31 грудня ходити в кіно, перед сеансом добряче «зігрілася» (ну, хоча б і в буфеті, що колись працював на другому поверсі фойє кінотеатру), а потім у залі поснула, і один із них у безтямі за незбагненою іронією

долі опинився біля оцього Луцького кінотеатру, то відразу й не второпав би, що він більш ніж за 300 км від свого міста. Адже точнісінько такий кінотеатр був у ту пору побудований і в нашому Радомишлі. За стандартами радянської архітектури це якраз і називалося «типовим проектом».

А ще уявімо собі ймовірний діалог з таксистом, до машини якого неборака сяк-так уліз:

- Куди їдемо?
- Додому...
- А точніше... В який район?
- Радомишльський...
- Зрозуміло.

Зрештою таксі доправило б нашого героя до вказаного місця досить швидко — за якийсь десяток хвилин: адже за 17 кілометрів від Луцька є село з такою ж, як у нас назвою — Радомишль.

Відтак, хтозна: а раптом і справді сталася з радомишлянами колись така історія, що й прислужилась до створення популярного фільму?

Парубоцька компанія біля Радомишльського кінотеатру. 1973 р.

Примітно, що один із приятелів тримає у руках «авоську» з апельсинами — вагому ознаку тогочасного новорічного свята.

Газета «Зоря Полісся»,
1 січня 2021 рік.

Сергій КОСЯК

Мені дуже важко когось виділити, адже всі, хто вплинули на появу цієї книжки, — справжні герої. Від учасників молитовного марафону до редакторів книжки. Герої й ті, хто не залишався байдужим до горя людей, своїми молитвами і жертвами підтримали тих, хто опинився у біді. Герої і ті, хто, ризикуючи життям, dopravляв продукти у гарячі точки і проводив евакуацію цивільного населення із зони конфлікту. Це тисячі людей, завдяки яким книга побачила світ, це люди, котрі вірять і своєю активною позицією протистоять злу, яке прийшло у мій край.

І все ж окремо хочу подякувати Богові — без Нього не було б цієї книги, як не було б нічого доброго, що ми змогли вчинити.

Окремо хочеться сказати «спасибі» моїй дружині Ірині, яка три з половиною роки з двома маленькими дітьми терпляче все зносила, поки я з головою був у м'ясорубці війни.

Усім, хто якимось чином опинився поруч мене, фізично чи емоційно, кажу: «Величезне спасибі!».

Попереду ще дуже багато роботи з відродження України.

Мене звати Сергій, я корінний донецьчанин, все моє життя до війни минуло в Донецьку і Макіївці. У дитинстві та ранній юності я жив у бабусі, яка виховувала мене у строгих православних традиціях. У домі не було телевізора, і практично увесь час присвячувався читанню Євангелія. Увечері ми з бабусею любили співати псалми, записані від руки у двох товстих зошитах. У той час релігія переслідувалася і висміювалася комуністичною владою, релігійна література була забороною, майже всі духовні тексти зберігалися написаними від руки. Старе Євангеліє з жовтими сторінками у пошарпаній твердій палітурці було для нас справжньою цінністю.

Перші переслідування за свої переконання я пережив у дитинстві. На уроці фізкультури під час вправи на перекладині із-за пазухи у мене випав натільний хрестик, і викладач доповів про це директорові. Педрада влаштувала розслідування, класний керівник прийшла до нас додому з'ясувати, у якому середовищі я виховуюся. Переступивши поріг, вона ледь не знепритомніла, коли побачила іконостас у кутку кімнати. Почалися бесіди про моє виховання, батьків викликали до школи і сварили, що не займаються моїм вихованням і довірили дитину «релігійній бабці».

Мене водили по класах і ганьбили перед іншими дітьми, а я з дитячою прикрістю дивувався, як же вони можуть не розуміти, що Бог є, і чому мене за те, що я вірю, сварять? Тоді я виніс урок, що за власні переконання дуже часто доведеться страждати, але інакше не буває.

Декілька років тому, коли вірити у Бога стало настільки модно, що перші особи держави почали фотографуватися у церквах із свічками, я зустрів свого класного керівника. Вона вибачилася і

ДОНБАС, ЯКОГО ТИ НЕ ЗНАВ

ЩОДЕННИК СВЯЩЕННИКА

сказала, що дуже тішитися бачити мене священником.

До початку війни я вже служив пастором 15 років. Жив у домі при церкві у Калінінському районі Донецька. Все наче було, і здавалося, що так буде завжди. Мене знали і поважали за громадську активність, організацію різних культурних, благодійних заходів, суботників, мітингів на захист середовища. А потім прийшла в Україну смута, і в моєму житті все змінилося.

У Києві гримів Майдан, а в Донецьку відбувалися страшні і темні речі. Кожен висловлював думку з приводу того, що відбувалося, але для мене важливішою, ніж всі дискусії, була думка церкви. Як священник я розумів, що духовна суть розділення полягає у гріховних амбіціях, так як першим сепаратистом був Сатана, який не захотів жити у єднанні з Богом, він і вчинив смуту на небесах.

З професійною брехливістю місцеві ЗМІ й інші «крикуни» промивали людям мізки, народжуючи в них ненависть і жагу розбрату. На протигагу цьому нездоровому явищу ми, священники різних конфесій, вийшли в центр Донецька з молитвою «За мир, любов і цілісність України».

Так започаткувався наш молитовний марафон, котрий у такий чи інший спосіб триває і досі — у наших серцях і в нашому служінні.

Я щодня вів щоденник і писав у «Фейсбуці», спостерігаючи за всім, що відбувається. Щоправ-

да, багато записів з березня 2014 року втрачені: після полону, коли мене взяли під ковпак спецслужби «НКВД ДНР», довелося їх знищити, аби зайвий раз не наражати себе на небезпеку.

Багато речей тепер бачиш іншими очима і називаєш іншими словами. Наприклад, ми більше не кажемо «сепаратисти», позаяк точно знаємо, що людей просто обманули, несучи ззовні чужі ідеї і натравивши українців один на одного.

Однак я не редагував ці моменти, залишивши все так, як виглядало тоді, в описах очевидця.

Можливо, коли-небудь, під час укладання новітньої історії України, мої записи допоможуть відтворити події, які відбувалися на Донбасі, і послужать для багатьох уроком і прикладом.

ЧАСТИНА ПЕРША. ЗЛО ПРИЙШЛО У МІЙ ДІМ. Лютий-липень 2014 року

ГЛАВА 1. ТУТ МОЛЯТЬСЯ ЗА УКРАЇНУ

20 лютого 2014 року

Я не знаю, яким словом назвати те, що тепер відбувається у Донецьку. Схоже, Євромайдан у Києві переміг, але незрозуміло, чим все закінчиться у моєму місті. Весь час, відколи триває Майдан, ми щодня виходимо у центр Донецька і проводимо мітинги біля пам'ятника Шевченку на знак нашої підтримки Києва.

Спочатку все відбувалося мирно і спокійно. Хтось був незадоволеним тим, що ми робимо, хтось, навпаки, підтри-

мав, але особливої агресії ні від кого не походило. Зараз все змінюється.

На наш мітинг прийшли невідомі молодики, не давали нам і слова сказати. На будь-які наші зауваження біснувато горлалі: «Фашизм не пройде». Ми з цим згодні, от лише не зрозуміло, де вони побачили фашистів? Потім почалися якісь дивні рухи біля Донецької обласної адміністрації. Зігнали народ з підприємств та різних нероб, які буцім прийшли захищати місто від «бандерівців». Сам чув, як під час «антимайданівського» мітинга голова обласної адміністрації Шишацький, стоячи на сходах перед будівлею, закликав «чавити бандерівчину».

Удень пройшовся поглянути на цю публіку — здебільшого молодняк і алкашня. Зустрів свого знайомого з дрючком у руках — звичайний хлопчак, виявляється, прийшов заробити трішки грошей: їм по 200 гривень у день платять за те, щоб виловлювали неіснуючих «бандерівців».

Зараз нам просто не дають збиратися біля пам'ятника Шевченкові на наш Євромайдан, почали відловлювати і бити активістів, намагалися зібратися біля пам'ятника, але нас відтіснив натовп молодчиків, яких привезли із котрогось спортивного клубу Горлівки. Декілька молодчиків вихопили із нашого гурту літнього чоловіка і почали бити його ногами, а ми відбивалися від решти, щоб вони не змогли висмикнути ще когось, поки міліція намагається якось втрутитися.

У місті навіть дихати важко, таке відчуття, ніби щось в'язке і тягуче просочило все повітря.

24 лютого 2014 року

Щодо того, що зараз відбувається у місті, висловилися всі, проте чомусь мовчить церква. Тиждень тому я запропонував провести круглий стіл на базі міської ради, запросити мера, представників влади і перших керівників релігійних об'єднань області. Сьогодні цей круглий стіл відбувся.

Були глави майже всіх релігійних об'єднань і сплок: православні Київського та

Московського патріархатів, римо- і греко-католики, протестанти різних напрямів. Можна сказати, була представлена вся палітра Донецької області. Головою наради був Анатолій Безкровний — голова Об'єднання християн віри євангельської Донецької і Луганської областей.

Вислухали кожного, а врешті я зачитав резолюцію, до якої учасники зустрічі внесли деякі правки, а потім підписали.

У резолюції йшлося, що ми проти війни і насилля, проти поділу в країні і за єдність України, тому закликаємо всіх прихожан усіх церков до молитви і миру. Була створена робоча група, котрій доручили розробити заходи, щоб рішення зібрання донести до громадськості. Мене обрали головою цієї групи.

Засідання робочої групи пройшло в римо-католицькому

костелі навпроти ринку «Маяк». Вирішили проводити міжконфесійну молитву — щодня на площі Конституції, на березі річки Кальміус. На нашу думку, дуже символічне місце.

25 лютого 2014 року.

1-й день молитовного марафону

Сьогодні пройшла наша перша міжконфесійна молитва. Було все дуже символічно. Ми зібralися на площі Конституції, безпосередньо біля дороги.

Водії автівок й роззяви, минаючи нас, із цікавістю роздивлялися. Треба придумати якісь плакати і банери, щоб люди розуміли, навіщо ми тут.

1 березня 2014 року.

5-й день молитовного марафону

Був сьогодні на мітингові біля Донецької ОДА, а потім поїхав на площу Леніна, котра стала місцем дислокації сепаратистів. Влада розгойдувала маховик «антифашизму» і «антибандерівщини», який вже не можуть зупинити. Люди збожеволіли, підігріті антиукраїнськими ораторами, ненавидять усіх, на кого їм укажуть «крикуни». Багатотисячний розбурханий натовп з площі Леніна рушив брати Донецьку ОДА.

Божевільа, інших слів немає... Здається, зібралось таке багато, що будь-кого на вила візьмуть.

Я перебував на сходах перед будівлею обласної адміністрації і попросив дати мені мікрофон. Приблизно 5 хвилин закликав людей до молитви про мир, але вони оскаженіло горлалі, не реагуючи на мої заклики. А під час хвилини мовчання про загиблих у сутичках у Києві скандували: «Беркут!».

У цих людей немає нічого святого, тільки ненависть нагомисть. Було добре помітно, що усім цим безладом хтось керує, і основна мета — це дестабілізація і розпалювання агресії.

Коли я йшов від облдержадміністрації, було чути, як вибухають світлошумові гранати. Це міліція відбивалася від натовпу, що йшов на штурм будівлі.

(Продовження у наступному числі).

Павло
ГРИЦАК

ВЕЖІ І КУЛЕМЕТИ

Спогади з Дивізії і більшовицького полону

Мюнхен 1959

ВИДАННЯ БРАТСТВА КОЛИШНІХ ВОЯКІВ 1-Ї УКРАЇНСЬКОЇ ДИВІЗІЇ УНА

Збережені всі особливості рукопису

Щоб врятувати якнайбільше правди про нашу боротьбу за волю України і по-можливості зберегти для нащадків настрої та образ боротьби нашої Дивізії під час 2-ї світової війни, виходять спогади бл. пам. mgr. Павла Грицака, накладом Братства 1 УД-УНА.

Як і його батькові, українському науковцеві, патріотів і соборникові проф. д-рові Євгенові Грицакові доля судила під час 1-ї світової війни за царської влади бути примусово виселеним зі Західної України і бути закладником, так само і синові доля судила у 2-у світову війну скуштувати більшовицького «раю». Він, як молоденький абітурієнт ярославської гімназії, голоситься «добровільно» в ряди Дивізії, щоб боротися з нашим віковим ворогом — Москвою.

Автор, від першого дня побуту у Дивізії аж до часу виходу «на волю» з таборів полонених, живо реєстрував пережите, а також і своє оточення. Його вроджена інтелігенція, релігійність та добре розвинена товариськість допомогли йому пережити дуже важкий час більшовицького полону.

Його спомини є не лише цікаві для майбутнього історика «Галицької Дивізії», але і для історика, який описуватиме життя та відносини в советських таборах полонених.

Автор не старався робити зі себе ні великого героя, ані спеціально національного мученика, а зі спокоем правдивого науковця, аналізував не лише психічні переживання українського вояка, але також і його довкілля, та щонайголовніше, подав дуже повний образ переживань вояків у таборах полонених та докладний опис советських персонажів.

Завдяки спогадам автора, ми довідалися про долю наших друзів дивізійників, які після бродської битви мали велике нещастя потрапити до більшовицького полону.

ВСТУПНЕ СЛОВО

Переживання вояків українців під час 2-ї світової війни, на різних фронтах і у різних арміях, не завершилися їхніми спогадами, їхньою аналізою пройденого, описуючи їх з перспективи минулого. Брак таких спогадів відчуваємо тим більше, що переживання багатьох, що їм пощастило поза засягом комуністичної орбіти, є дуже цікаві, наповнені не тільки героїзмом, але й важкими фізичними та психічними переживаннями. Здаємо собі вповні справу з того, що писати про ті недавні роки є досить важко, бо більшість нотаток, записок чи щоденників пропало, а невідраді еміграційні відносини зі страхом політичних доносів (таких своїх громадян) заставила багатьох понижити все, що мало будь-який зв'язок з їхньою військовою діяльністю під час 2-ї світової війни.

Тільки дехто, абстрагуючи від всіх «приємностей» повоєнно-еміграційного життя, свідомий вартості записаних безпосередніх переживань, вартості історичних свідчень учасників, схоронив свої записки або «на

горячо» відтворив у своїй пам'яті пережиті події та списав свої спогади на папері, може не як готовий еляборат до друку, а як підставу для власних доповнень.

Такими якраз являються спогади бл. пам. Павла Грицака, який зі свідомістю майбутнього історика, списав у 1946 році, за раз після щасливого приходу до західної Німеччини, свої спогади й переживання.

Павло Грицак, абсолювент ярославської гімназії, народ. 25.6.1925 р. у Перемишлі, син професора черемиської, а опісля — ярославської гімназії, д-р Євгена Грицака і Людмили з дому Добржанських, зголосився у ряди «Галицької Дивізії» добровольцем, свідомий свого завдання і то без ніякого впливу тогочасної пропаганди.

Автор від першого дня побуту в дивізії аж до часу виходу на «волю» з табору полонених, добре реєстрував цілість свого життя, а також і свого оточення. Його вроджена інтелігенція та високо розвинені товариські прикмети, допомогли йому (а при тому й іншим) пережити такі важкі часи більшовицького полону.

Як тільки стало можливим писати листа з табору до дому, використовує першу нагоду, щоб повідомити своїх батьків по себе. Він не сподівався, що батьки залишаться у Ярославі чи Перемишлі, а все ж таки пише листа до свого шкільного товариша (який в міжчасі помер) до Перемишля, в надії, що той лист таки попаде в якийсь спосіб до рук батьків. Так і сталося. Мамі, яка перебувала вже у Відні, доручено листа кур'єром, який прибув з Польщі до Відня, що стало великою радістю для цілої родини.

Велика і глибока, а zarazом і скромна релігійність бл. пам. Павла Грицака додавала йому сил пережити неволю і тримала в надії на кращу майбутність. Його переживання, хоч з'ясовані досить сконденсовано, є дуже цікаві для психологічних студій. Він пише щиро і отверто, не має чого закривати чи вибілювати, бо його життєвий шлях був і остався прямим, тому опис його переживань на згадку можливості виходу з табору полонених, є надзвичайно цікавий.

Передаючи мені перед 6-ма роками свій рукопис, бл. пам. Павло Грицак має дуже велику охоту побачити його друком, хоч застановлявся над тим, чи має поставити своє правдиве прізвище, чи підписатися псевдонімом. Причина була в тому, що він емігрував до США, не подаючи офіційно цілої своєї біографії і одісеї, бо ж в тодішніх умовах це означало б неможливість емігрувати.

Вже після переписування рукопису переговорювали ми в справі змін і доповнень, що часиною зроблено. Докінчити ж однак не вдалось, бо невблаганна смерть 2 квітня 1958 року в Нью-Йорку забрала бл. пам. Павла Грицака з круга власної родини,

дивізійної і пластової братії, серед яких втішався він великими симпатіями.

Із звільненням з більшовицького полону й приїздом до Перемишля (де від знайомих репатріантів довідався про перебування мами у Відні) ще не закінчилися дуже цікаві пригоди бл. пам. Павла Грицака. Далека ж була дорога з Перемишля до Мюнхену.

З багатьох причин не довелось докінчити спогадами той цікавий проміжок його молодого життя. Еміграційні будні, життєві турботи і студії приневолювали його відкладати своїх дуже цікавих переживань на майбутне.

Віддаючи ці спогади до рук читачів, Видавництво почувається до малого обов'язку подякувати всім тим, що допомогли видати ці прецікаві спогади, а саме: пластовому куреневі «Бурлаки», станиці Братства кол. Вояків 1 УД-УНА в Чикаго, пані д-р У. Слиз, п-ву д-р Панчикам, інж. Петрові Грицакові і п. В. Галушці.

Орест Городиський.

Наклад давно вичерпаний. Зіраксове видання, 100 примірників, для зацікавлених історією Української Дивізії «Галичина» коштом журналу «Вісті комбатанта» приготував М. Б. Бігус.

Торонто — Канада, квітень 1994 року.

VETERANS'NEWS
P.O.BOX 279, STN. 'D'
TORONTO, ONTARIO
CANADA M6P 3S9

I. «Сяють їх шоломи у сонці...»

На 7-го вересня 1943 р. знов скликано до Львова сотки молодих людей з усіх кінців Галичини. Були тут і лемки, і львівці, і поляки, і надсянці. Головно абсолювенти гімназій чи інших середніх шкіл учні, взагалі — жвава міська публіка. Все коло двадцятки, мало хто більше, майже ніхто поза тридцять літ. Елемент свідомий, всі добровольці з переконання, такі різні від пізніших, головню з 1944 р., «контингентових» рекрутів. Настрої добрі, бойові, валізки повні продуктів, бо перші вістки з славного тоді Гайделягра вже встигли прийти. Гриміли жарти, пісні, сміх. Сипалися завваги на адресу Бойової Управи. Бо і справді: водять отих хлопців по цілому місті, раз туди, а раз сюди, а потому ще раз назад, врешті спихають у якусь переповнену залю, де добровольче братство вже в кожному кутку сидить, лежить і стоїть. Але ніч не довга, вчасно ранком ще раз приходить «бойуправна» влада; нас приводять уже на станцію. Ідемо. На станції історія повторюється, оскільки, що як у ночі невідомо було, де маємо ночувати, так тепер невідомо, чим і де маємо їхати. Нетерпеливись братство, метушливо сновивають різні «уповноважені», з-під лоба поглядають польські залізничники. Але, врешті, метушня втихомирюється, на товарний перон заїжджає довгий ешелон, за-

чинається перше військове вантаження. Через кілька гамірних хвилин усе товариство «ульокувалосся» в поїзді. Були це на загал вагони типу «шість пферде, сорок ман» і, здавалося, стрілецька традиція відроджувалася на очах. Військовим ешеленом їхало 99% із нас вперше, і видавалося чортівськи тісно. Це, однак, не перешкодило мені не раз пізніше згадувати цю їзду, як вершок люксу і взагалі вигоди. Та увагу потенціального стрілецького прикувала друга проблема. Тут і там, але назагал у кожному вагоні, енергійніші почали в наглядний спосіб давати вираз своєму патріотичному підйомові. Вивішували імпровізовані прапорчики, замальовували вагони зеленню, виписували бойові кличі різного змісту крейдою на стінах вагонів тощо. Поїзд покоївся декілька метрів сюди-туди по станції, здавалося, що їдемо, і нікому з нас більше ніщо не бракувало для щастя. Однак виявилось, що поїзд тільки маневрує і, покищо, рішів ще почекаати. А втім на чолі ешелону почалася метушня, ті, що нас проводжали, захвилювалися, а далі пішло з вагону до вагону, з уст до уст: «Не поїдемо так довго, доки не поздіймаємо тих прапорчиків та тризубів», бо сам начальник станції, чи хто там, заявив, що це не приписово. Сершу взяли це за кепський жарт, відтак зачали сваритись, в повітрі зависла буря, але, за порадою «бойоуправних», емблеми й написи почали поволі зникати...

І тим разом не було часу на довгі роздумування, бо знов щось інше зайняло увагу дещо зніяковілого братства. А саме, на загальне здивування, примарширувала група найправдивіших есесманів, що, як виявилось, мали нас ескортувати. Дійсно, вони порозходились по вагонах, і так наступив перший контакт між рекрутами і новим, уже військовим, «начальством».

У нашому вагоні був знаний Юрко з акордеоном, Мілюнцьо із Медики з мандоліною (був в УПА до 1947) та декілька добрих голосів з ярославської гімназійного хору. Товариство зібралось веселе, повне верви, голосне й безжурне, так що німець, який вліз до нашого вагону, як «конвой», і виразно не знав на яку ногу ступити, відразу «закліматизувався» і дискусія доволі ламаною німецькою мовою ішла «во всю». Остаточо потяг таки рушив під звуки грімкого «До вагону повсідали». Декому було, мабуть, трохи після тодішньої термінології, «не бісер». Не так уявляли вони собі початок збройної служби на Батьківщині, але ті хіба найменше це по собі давали пізнати.

Станції минали одна за одною, люди то махали хусточками, то відверталися, нерідко затискаючи кулаки. Бойові настрої росли мірою наближення до легендарного Гайделягра. З найменшої причини, а часто без причини, вибухали канонади сміху, в яких брав активну участь також цілком вже роззброєний наш німець,

який назагал мав ще доволі добре виразні риси людяности. Та сміятись не було дуже багато часу, бо горланки були достатньо зайняті співом, що при супроводі акордеона і мандоліни звенів дійсно імпозантно. У вільних хвилини заглядали добровольці до валіз, зміст яких малів прямопорційно до зменшування віддалі між Львовом і Гайделягром. Апогей доброго гумору наступив після видачі першого «військового ферфлегунгу» (харчовий приділ), що дійсно добре смакував.

Сипалися кпини на адресу львівців, що про кожную калабаньку, попри яку вела залізниця, питали, чи то вже Сян.

Минули ми Городок, Перемишль, Ярослав, настала ніч, а перед вечором наступного дня ми були в Гайделягрі. Як за нами запав «шлягбавм», при якому стояв валлонський есес на варті, не одному тьохнуло серце. Але видно було, що справа вже вийшла поза рямці патріотизму, чи стрілецької романтики, а починається справжня, реальна, тверда дійсність. Пізно вечером дістались ми до свого будучого «компанієвіру» (осідок компанії), що мав бути нашою квартирою продовж найближчих місяців. Туди відразу якимось тільки собі зганими закармаки про діставалися наші товариші та знайомі з «старих десяти гайделягівських» компаній, що були тут від серпня 1943 року. Сипалися питання, відповіді, описи нових умовин, прізвища нових товаришів. Кожний мав тут знайомих. Я особисто зі сатисфакцією занотував факт, що весь Остодір і Сокіл з років 1937-38 найшовся тут дослівно в комплекті. Через декілька хвилин ми вже були вповні в курсі гайделягівського життя.

Гайделягер, модерний «трупенібунгспляц» (місце вправ) якого походження сягало польських часів, це великий комплекс бараків, площ вправ, стрільниць, виселених сіл, де молодь цілої Європи вправляла «гойзеркампф» (бої у забудівлях), адміністративних будинків і т. д. Через те ціле військово-містечко веде головна дорога, направо й наліво по дві групи бараків-касарень, зформованих у чотири «рінги» (перстені), п'ятий «рінг», де тоді містився український курінь охоронної поліції ч. 204 близько станції. В безпосередньому сусідстві «концентрак», передовсім польський, хоч і нашого брата там не бракувало, менше політичний, більше пасково-кримінальний.

Довколишнє населення — це бідні й брудні мазури, симпатії яких до нашого війська були не надто великі. Розривкові можливості — дві кантини, кіно, коли-не-коли якась «зольдатенбіне» (мандрівний театр для вояків), час до часу якийсь «фортраг» (виклад) на тему «Дойчланд зігт ан аллен фронтен» і т. п., слід тут згадати і «Гавз Вальдеслюст» (публічне заведення). В околиці з більших центрів можна назвати Добіцу, мале, хоч повітове, містечко з кількома пивоварнями і дво-поверховим будинком на ринку, яку пів Європи знало, як «Дебіча». Оце і все, що можна в загальному сказати про Гайделягер.

(Продовження у наступному числі.)

2021

січень

Пн	Вт	Ср	Чт	Пт	Сб	Нд
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

лютий

Пн	Вт	Ср	Чт	Пт	Сб	Нд
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28

березень

Пн	Вт	Ср	Чт	Пт	Сб	Нд
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

квітень

Пн	Вт	Ср	Чт	Пт	Сб	Нд
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30		

травень

Пн	Вт	Ср	Чт	Пт	Сб	Нд
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

червень

Пн	Вт	Ср	Чт	Пт	Сб	Нд
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30				

липень

Пн	Вт	Ср	Чт	Пт	Сб	Нд
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

серпень

Пн	Вт	Ср	Чт	Пт	Сб	Нд
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

вересень

Пн	Вт	Ср	Чт	Пт	Сб	Нд
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30			

жовтень

Пн	Вт	Ср	Чт	Пт	Сб	Нд
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

листопад

Пн	Вт	Ср	Чт	Пт	Сб	Нд
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30					

грудень

Пн	Вт	Ср	Чт	Пт	Сб	Нд
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

Державні свята і перенесення робочих днів:

1 січня — Новий рік
 7 січня — Різдво Христове
 8 березня — Міжнародний жіночий день
 1 травня — День праці
 2 травня — Великдень
 3 травня — перенесене з 1 травня
 4 травня — перенесене з 2 травня
 9 травня — День Перемоги

10 травня — перенесене з 9 травня
 20 червня — Трійця
 21 червня — перенесене з 20 червня
 28 червня — День Конституції України
 24 серпня — День незалежності
 14 жовтня — День захисника України
 25 грудня — Різдво Христове
 27 грудня — перенесене з 25 грудня